

Kataložna obrada serijske građe prema Pravilniku za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima

Tidić, Luka

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:056551>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-30**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
SMJER IZVANREDNI STUDIJ BIBLIOTEKARSTVA
Ak. god. 2019./2020.

Luka Tidić

**Kataložna obrada serijske građe prema Pravilniku za opis
i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima**

Diplomski rad

Mentor: prof.dr.sc. Ana Barbarić

Zagreb, 2020./2021.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenom i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Luka Tidić
(potpis)

Sadržaj

1. Uvod
2. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima
 - 2.1 Serijska građa
 - 2.1.1 Jedinica građe
 - 2.1.2 Aspekti jedinice građe
 - 2.1.3 Definicija serijske građe
 - 2.2 Kataložna obrada serijske građe
 - 2.2.1 Stvarni prikaz jedinice građe
 - 2.2.2 Identifikacija jedinice građe
 - 2.2.3 Tematika i sadržaj jedinice građe
 - 2.2.4 Materijalni opis jedinice građe
 - 2.2.5 Životni ciklus jedinice građe
 - 2.2.6 Identifikacija i opis agenta
 - 2.2.7 Odnosi i napomene o odnosima između jedinica građe
 - 2.2.8 Primjeri opisa serijske građe
 - 2.3 Razlika kataložne obrade serijske građe prema Pravilniku u odnosu na dosadašnju tradiciju
3. Zaključak
4. Literatura
5. Sažetak

1. Uvod

Pojam i zadaće knjižnice su se kroz povijest mnogo puta mijenjali i nadopunjavali pa se u početku može, uz arhive, govoriti o mjestima gdje se pohranjuju i čuvaju spisi značajni za regulaciju društvenog poretka. Zatim su se ove dvije institucije počele razvijati u određenom smjeru svaka za sebe. Nakon njihovog razdvajanja zajednica korisnika u knjižnicama u početku je bila mala i ograničena na određen broj, no širenjem ideja prosvjetiteljstva od 18. st nadalje njihov se broj znatno povećava. Tijekom 19. st. mijenja se zadaća knjižnice kada se osim usmjeravanja na čitanje počinje ostvarivati i zadaća podučavanja da bi se tijekom 20. st. postavio novi cilj, snažnije posredovanje u prenošenju ljudskog znanja što u konačnici dovodi do načela otvorenosti fondova i dostupnosti knjižnične građe.

Kako se knjiga kroz povijest razvijala, tako je i knjižnica pratila njezin razvoj pa se uočila potreba za njezinim adekvatnim smještajem, ali i pomagalima s pomoću kojih se može brzo pronaći određeni željeni primjerak knjižnične građe. U tom se smislu razvijala i definicija pojma knjižnice. Većina se slaže da pojam knjižnica dolazi od grčkih riječi *biblion* što znači knjiga i *theke* što znači pohrana, spremište. Stoga se knjižnicu može definirati kao: „kulturnu i informacijsku ustanovu koja, slijedeći općeprihvaćene ciljeve društva i načela stručnoga rada, odabire, nabavlja, obrađuje, u fizičkome i obavijesnom smislu sređuje te čuva i daje na korištenje knjižničnu građu, a preko organiziranih službi pruža raznolike usluge aktivnim i potencijalnim korisnicima“.¹

Pojam katalog pojavljuje se već u antici i grčkog je porijekla te sa širim značenjem označava popis ili nabranje. Međutim, značenje se ovog pojma ne može jednoznačno prevesti ili tumačiti zbog višeznačnosti koja se može prevesti i kao red, riječ ili kao misao. U konačnici su tri značajna imena knjižničarstva dala trenutno ponajbolje definicije pojma katalog: Jennifer E. Rowley tvrdi da je „katalog organizirani zapis u fondu neke knjižnice ili nekog knjižničnog sustava“; Leonard J. Jolley: “Katalog, osim što opisuje i tako identificira jedinicu građe, organizira pojedine jedinice tako da može cjelokupnu izloženu građu i protumačiti korisniku.“; Eva Verona: „To je popis knjižnične građe koja se nalazi u određenoj knjižnici, ili u posebnoj zbirci ili odjelu jedne knjižnice, ili u više knjižnica, a uređen je po

¹ Tadić, Katica. Rad u knjižnici. Opatija : Naklada Benja, 1994. Str. 14.

nekom određenom kriteriju. U širem značenju, popis predmeta koji se nalaze na određenom mjestu.“².

U povijesti kataloga njegov se razvoj može pratiti od razdoblja kada je Aleksandrijska knjižnica predstavljala najznačajniju knjižnicu tada poznatog svijeta. Kalimah je već 300. g. pr. Kr. stvorio značajan katalog u 120 knjiga namijenjen širem krugu korisnika te je korišten kao izvor bibliografskih podataka o svim tadašnjim knjigama. Međutim, velika praznina u razvoju kataloga nastaje nastupanjem srednjeg vijeka na scenu jer su tadašnje knjižnice bile malog kapaciteta rukopisa po samostanima ili male privatne zbirke kodeksa. Kvalitativni iskorak prema današnjim katalozima nastaje u 16. i 17. st. kada se počinju tiskati stručni katalozi s upotrebom abecednog rasporeda i abecedni autorski indeks. Katalog Bodleiane iz 1605. se smatra najstarijim tiskanim općim katalogom koji je stručni katalog s abecednim autorskim kazalom. U praksi ga je primijenio Thomas James. U povijesnom su razvoju i stručni i abecedni katalozi postojali usporedno sve do prve polovice 19. st. kada je Panizzi dokazao prednosti abecednog rasporeda unutar kataloga. Od tad nadalje abecedni je katalog općeprihvaćen kao glavni katalog te je imao prednost nad svim ostalim katalozima do pojave računalne tehnologije i primjene online kataloga. Bez obzira na činjenicu da Panizzi nije govorio o zadacima kataloga dao je naznake i elemente pomoću kojih će Charles A. Cutter dati njihovu definiciju. Prije toga je već sredinom 19. st. Charles C. Jewett izrazio mogućnosti spajanja abecednog i predmetnog kataloga u jedan abecedni niz, što je kasnije razradio Charles A. Cutter, a današnja računalna tehnologija usavršila i pojednostavila.³

Dorica Blažević smatra da je zadaća kataloga proizašla iz zadaće knjižnice koja se u ovom smislu odnosi na omogućavanje korisniku pristup i korištenje informacija koje su im potrebne. Međutim, treba odmah pojasniti kako je katalog, da li klasični da li u računalnom okruženju, na pola puta između korisnika i knjižničnog fonda te ima ulogu posrednika što ga dovodi u situaciju da je glavno pomagalo svake knjižnice. Uloga kataloga je zasigurno to značajnija što je katalog bolje organiziran i sposoban odgovoriti na što više pitanja. Stoga organizacija kataloga uvelike ovisi i o njegovim zadaćama pa se primjerice suvremeni katalozi organiziraju kao spoj bibliografskih zapisa i zapisa o knjižničnoj građi. Suvremeni katalozi zato pružaju i opće podatke o izdanjima djela te specifične podatke o pojedinim primjercima tih djela te o njihovom smještaju. Svakako pouzdanost kataloga je pojačano

² Blažević, Dorica. Katalogizacija : priručnik za stručni ispit. Zagreb : Dominović, 2011. Str. 3.

³ Isto, str. 3-4.; Također i: Barbarić, Ana. Od zadatka kataloga do postupka korisnika // Vizija i stvarnost : zbornik u povodu 40 godina djelovanja Aleksandre Horvat u knjižničarstvu / uredile Daniela Živković i Tatjana Nebesny. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2016., Str. 83-101.

podacima primjerice naslova časopisa, ali i jedinice za članke u tim časopisima, ali i primjerice sadržajno samostalne radove. Razvojem računalne tehnologije neminovno je došlo i do redefiniranja kataloga, jer su se otvorile mnogobrojne mogućnosti povezivanja što je prije bilo nemoguće ili gotovo nemoguće. U 20. st. prema vrsti se katalogi dijele prema uređenju, prema namjeni, prema potpunosti i prema vrsti građe. Najznačajnija podjela kataloga je ona prema uređenju pa imamo: **formalne**: abecedni, mjesni (topografski ili inventarni) i matični katalog; **stvarne**: sistematski ili stručni, predmetni katalog; **ukrštene**: dobivaju se spajanjem formalnog, abecednog kataloga te stvarnog, predmetnog kataloga.⁴ Osim navedene podjele potrebno je spomenuti i podjelu kataloga prema obliku: **konvencionalni katalogi**: u obliku knjige, na listićima; **katalogi u mikro obliku**: mikrofiš, mikrofilm; **računalni katalogi**: OPAC - online javno dostupan katalog jedne ili više knjižnica.⁵

Danas prevladava promišljanje kako fizički oblik kataloga više i nije bitan jer se suvremeni katalogi nalaze u online okruženju i izravno su dostupni uz pomoć računala i internet veze te pokazuju veliku razliku u odnosu na klasične kataloge iz doba prije računalne revolucije. Tim više što online dostupni katalogi daju više pristupnih točaka odjednom nego ijedan drugi klasični katalog. Unatoč ovom promišljanju postoji činjenica da neka vrsta kataloga ipak mora postojati iz nekoliko razloga: određene knjižnice vode inventarni katalog u kojem se čuvaju zapisi građe koja se nabavlja dok je glavni razlog posjedovanja kataloga pomoć, tj. omogućiti korisnicima pronalaženje određene građe u knjižnici. Stoga na ovom mjestu treba iskazati i zadaće svakog kataloga: omogućiti pojedincu pronalaženje knjige (poznat je autor, naslov ili predmet); pokazati što knjižnica ima (od određenog autora, o određenom predmetu, o određenoj vrsti literature); pomoći u odabiru knjige (prema njezinom izdanju, prema njezinim značajkama).⁶

2. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima

U kataložnoj zajednici jedan od najdugotrajnijih problema vezan je uz problematiku kataložnog pravilnika i gotovo seže na same početke razvoja knjižnica. No, u Hrvatskoj

⁴ Isto, str.4-8.

⁵ Isto, str.8-9.

⁶ Bowman, John H. Osnove katalogizacije. Zagreb : Dominović, 2010. Str. 4-5.

kvalitativniji je pomak bio vidljiv tek početkom 20. st. kada je točnije 1911. Velimir Deželić uveo prepravljene Pruske upute kao kataložni pravilnik u tadašnju Sveučilišnu knjižnicu, a danas Nacionalnu i Sveučilišnu knjižnicu. Kasnije su još neke knjižnice poput Sveučilišne knjižnice u Puli koristile navedene Pruske upute kao kataložni pravilnik. Pruske upute nikad nisu imale status nacionalnog kataložnog pravilnika, ali su pomogle u razvoju suvremene hrvatske kataložne prakse te u ujednačavanju zapisa hrvatskih knjižnica. Ova je Deželićeva odluka omogućila da se u kratkom razdoblju 1911.—1918. izradi abecedni katalog na listićima dostupan korisnicima u Sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu.⁷

S obzirom da je trebalo proći još gotovo 70 godina kako bi se pojavio prvi hrvatski kataložni pravilnik na nacionalnoj razini koji se još i danas koristi, očito je da je Eva Verona napravila opsežan i minuciozan posao. Međutim, Pravilnik i priručnik za izradbu abecednog kataloga ima nedostatak u činjenici da njime nisu obuhvaćene neomeđena građa, ali i građa razvijena godinama kasnije, krajem 20. i početkom 21. st. pa se i danas moraju koristiti razni specijalizirani ISBD-i. No, bez obzira na navedenu činjenicu treba spomenuti kako je upravo Eva Verona i njen rad kao predsjednice Komisije za katalogizaciju uvelike pridonijela standardizaciji katalogizacije na području Hrvatske. Naime, s izradom suvremenog pravilnika započelo se već 1959., ali se rad odgodio zbog pripreme za IFLA-inu konferenciju u Parizu 1961. godine. Nakon toga je stvoren temelj za ujednačenu katalogizaciju; ujednačeno stvaranje i održavanje matičnog, topografskog te abecednog kataloga. Posljednjih nekoliko godina čitav niz međunarodnih i nacionalnih kataložnih dokumenata stvorio je okvir pogodan za početak rada na novom nacionalnom kataložnom pravilniku.⁸

Još uvijek vrijedeći kataložni pravilnik namijenjen je izradi abecednih kataloga te se u najvećoj mjeri bazira na katalogizaciji omeđenih publikacija. Međutim, problem nastaje u onom trenutku kada se shvati da ovdje nisu uključene stare knjige te da su u samo jednom, kraćem poglavlju obuhvaćene sve ostale vrste građe, a u poglavlju o izboru i obliku redalica i odrednica nalazi i dio vezan uz serijske publikacije. U vremenima kada je Pravilnik nastajao u potpunosti je odgovarao zahtjevima, no, već određeni broj desetljeća, a zadnjih petnaestak godina pogotovo, na vidjelo dolazi činjenica da u knjižnice dolazi sve veći broj raznolike građe, i na sve različitim medijima. Ovaj je problem posebice postao vidljiv u vremenu

⁷ Barbarić, Ana; Mirna Willer. Kakav nacionalni kataložni pravilnik trebamo? Preliminarno istraživanje // 13. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredile Mirna Willer i Sanjica Faletar Tanacković. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010. Str. 112.

⁸ Isto, str. 112-113.

naglog razvoja informacijsko-komunikacijske revolucije čiji je rezultat nestajanje klasičnih kataloga te sve brže širenje i razvoj online kataloga. Stoga dosadašnji Pravilnik postaje preuzak za katalogizaciju građe.⁹

Osim navedenih razloga još je nekoliko ključnih pitanja u konačnici sugeriralo stvaranje novog nacionalnog kataložnog pravilnika, a osim knjižnica uključuje i arhive i muzeje kao baštinike/baštinske ustanove. I to sve zbog činjenice da svaka od njih ima svoju vrstu procedure dobivanja građe, vlastite funkcije, zadaće i pristup građi.¹⁰ Stoga je od samih začetaka Pravilnik namijenjen kao zajednička platforma pomoću kojeg će se na standardiziran način opisati građa te da se dosljedno identificira bez obzira na smještaj. Često se dešava da imaju poslove prikupljanja, pohranjivanja, obrađivanja i čuvanja identične građe koja se na različite načine obrađuje i smješta. Povodom toga je glavni cilj novog pravilnika postalo utvrđivanje zajedničkog skupa pravila temeljenog na vrsti građe, a ne kao do sada prema vrsti zbirke ili ustanove te će ih podjednako moći koristiti muzeji, knjižnice i arhivi.¹¹ Dodajmo ovome kako je ovdje donedavno bio aktualan i problem zajedničkog nazivlja pošto je svaka od baštinskih zajednica, sudionica Pravilnika, imala razmjerno samostalno nazivlje. Ovaj se problem odnosio prvenstveno na razinu terminoloških rječnika i drugih normi međunarodnih strukovnih tijela pa su postojali pokušaji inicijativa za usporedbom i usklađivanjem nazivlja od kojih su najznačajniji izgradnja sveobuhvatne terminološke baze na hrvatskom jeziku Struna-Hrvatsko strukovno nazivlje, prijevod međunarodne norme ISO 5127:2001 Informacije i dokumentacija – rječnik te Mali pojmovnik arhivistike, bibliotekarstva i muzeologije.¹²

Prilikom pokretanja rada na novom kataložnom pravilniku potaknuti su procesi osuvremenjivanja i usklađivanja nazivlja pa je izdana norma HRN ISO 860:2010 Terminološki rad – usklađivanje pojmova i naziva kojom se propisao postupak usklađivanja nazivlja. U ovom slučaju terminologija se temelji na odnosu naziva i pojmova pa je je jedan od glavnih ciljeva jednoznačnost i preciznost u komunikaciji. Samim time je potrebno sprovesti proces usporedbe pojmovnih sustava i pojmova na koje se nazivi odnose kako bi se

⁹ Isto, str. 114.

¹⁰ Ista vrsta građe, poput fotografija, korespondencije, plakata, može se pronaći u sve tri vrste ustanova. Kako su se pojavili novi načini interpretacije muzealiziraju se predmeti koji su se ranije smatrali sekundarnom muzejskom dokumentacijom, arhivskom građom ili dijelom knjižničnog fonda. Vidi: Vukadin, Ana. Pravilnik za opis i pristup građi u arhivima, knjižnicama i muzejima // Arhivi, 2(2017.). Str.13.

¹¹ Vukadin, Ana. Pravilnik za opis i pristup građi u arhivima, knjižnicama i muzejima : usklađivanje terminologije // Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / gošće urednice Mirna Willer i Ivana Prgin. Zagreb: Hrvatsko arhivističko društvo, 2018. Str. 169-174.

¹² Isto, str. 175.

odradio posao usklađivanja. U ovom slučaju pojmovni sustavi imaju svoje predstavnike u međunarodnim standardima za opis građe kao što su ISBD, ISAD(G), CDWA i Spectrum te su oni prilikom rada na Pravilniku analizirani, uspoređeni i pridruženi. U takvom su okruženju pojmovi ponajprije temeljeni na definicijama, a ne na nazivima, jer se isti naziv može odnositi na različite pojmove. Završetkom procesa analize pojmova odabrani su oni koji će biti predstavljeni u Pravilniku i uvršteni u rječnik nazivlja i definicija.¹³

„Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima je skup elemenata podataka i pripadajućih odredbi o izvorima, odabiru i oblikovanju podataka, čija je svrha identifikacija i opis građe koja se prikuplja, pohranjuje, obrađuje, štiti, istražuje, prezentira i stavlja na raspolaganje korisnicima u knjižnicama, arhivima i muzejima kao samostalnim ustanovama ili ustrojbenim jedinicama unutar ustanovâ, tvrtki i drugih pravnih osoba.“¹⁴ Podjednako su zastupljene sve tri vrste ustanova bez obzira na pravno ustrojstvo, u rasponu od samostalnosti preko sastavnih dijelova ustrojbenih jedinica do drugih vrsta organiziranosti. Novostvoreni Pravilnik moguće je koristiti za opis i pristup raznim vrstama građe na različitim medijima bez obzira na funkciju građe u određenoj ustanovi. Administrativni i tehnički podaci o građi nisu obuhvaćeni ovim pravilnikom, ali razlika u odnosu na opisne podatke često nije moguća i jasno određena pa često ovisi o politici i organizaciji pojedine ustanove. Odredbe pravila ne uključuje prikaz podataka u korisničkom sučelju jer se utvrđuje unutar pojedinog informacijskog sustava.¹⁵

Prilikom stvaranja Pravilnika krenulo se s mišlju da mu svrha treba biti jednaka identifikacija građe te opis građe i drugih entiteta koji će biti standardizirani za sve obuhvaćene ustanove kako bi se stvorilo novo okruženje za uporabu podataka. Zato se smatra da ovi postupci vode k racionalizaciji poslovanja i dostupnosti i iskoristivosti informacija. Nadalje, definirani su pojmovi korisnika i radni sustavi koji sudjeluju u procesu poslovanja vezan uz katalogizaciju. Kada se proučavaju elementi podataka svaki od njih udovoljava zahtjevima jednog ili više korisničkog postupka: pronalaženje; identifikacija; odabir; pristup građi ili njezinu sadržaju; istraživanje.¹⁶

¹³ Isto, str. 177.

¹⁴ Opširnije u: Vukadin, Ana. Pravilnik za opis i pristup građi u arhivima, knjižnicama i muzejima // Arhivi, 2(2017.). Str. 13.; Također i: Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Zagreb : Hrvatski državni arhiv : Muzejski dokumentacijski centar : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2021. [PDF]. Str. 1. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr/index.php>

¹⁵ Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Zagreb : Hrvatski državni arhiv : Muzejski dokumentacijski centar : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2021. [PDF]. Str. 1-2. Dostupno na: [Dostupno na: https://pravilnik.kam.hr/index.php](https://pravilnik.kam.hr/index.php)

¹⁶ Isto, str. 2-4.

Pravilnik mogu koristiti javne i privatne organizacije, skupine i pojedinci poput knjižnica, arhiva i muzeja, a poslovanje mora uključiti postupke bilježenja, organizacije i upravljanja podacima o građi. Njegove se odredbe mogu primijeniti za izradu i stvaranje ili upravljanje čitavog niza pomagala, digitalnih izložbi, bibliografija, kataloga i mnogih drugih dokumenata. Nadalje, može poslužiti kod informacijskih sustava kao model pri izgradnji ili ako ga se osuvremenjuje, a pri izradi ontologije može poslužiti u određenim procesima poput razmjene, integracije ili ponovne uporabe podataka. Ujedno ga se može nadopuniti detaljnijim smjernicama i normama, ako nisu u sukobu, protivne Pravilniku.¹⁷

U konačnici je potrebno napomenuti činjenicu da su odredbe Pravilnika utemeljene na općim načelima: opća uporaba i primjerenost korisnicima; ujednačenost; funkcionalna granularnost; semantička interoperabilnost; točnost; ekonomičnost; racionalnost. Zahvaljujući svom novom konceptu olakšava proces katalogizacije jer redosljed poglavlja ne uvjetuje korake pri opisu jedinice građe što znači da isti princip vrijedi i u zapisu informacijskog sustava. U konačnici numeracija poglavlja služi samo za korake citiranja i lakšeg snalaženja u strukturi.¹⁸ Izjava o Međunarodnim kataložnim načelima iz 2009. je odmah nakon izlaska u javnost nadomjestila i proširila Pariška načela. Međutim, proces revidiranja odrađen 2015., namijenio joj je ulogu vodiča u razvoju Pravilnika i pomoć pri donošenju odluka katalogizatora kako bi se dosljedno odrađivao posao u katalogizaciji. Zato se načelima proširila na sve vrste građe, a sadržajem na sve podatke koji su uključeni u kataloge i informacijske sustave. Stoga se knjižničnom građom smatraju različiti dokumenti na različitim medijima, a upotreba podataka nije vezana samo uz knjižnični katalog.¹⁹

Kako bi se ostvario ovako definiran cilj potrebno je stvoriti metodologiju s temeljima na objedinjenim modelima, standardima i terminologiji knjižnica, arhiva i muzeja. Iako se tumačilo da se u pripremi Pravilnika, uz otvorenost i dostupnost, treba računati i na interoperabilnost, Pravilnik se umjesto na sintaktičku interoperabilnost usmjerava na semantičku interoperabilnost gdje se očituje sposobnost sustava da se smisleno i dosljedno interpretiraju informacije. Nizu navedenih potrebnih procesa koji izgrađuju Pravilnik potrebno je navesti i predmetnu katalogizaciju bez obzira na činjenicu da se pojavljuje kao „nuspojava“ deskriptivne katalogizacije koja je zbog prirode posla prisiljena se baviti i ovim segmentom.²⁰ Međutim, zadnji segment kako bi se Pravilnik u potpunosti razvio bilo je

¹⁷ Isto, str. 4-5.

¹⁸ Isto, str. 9-10.

¹⁹ Vukadin, Ana. Novi pravilnik za katalogizaciju u kontekstu međunarodnih načela // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 56, 1-2(2016). Str. 54.

potrebno stvaranje konceptualnih okvira pravilnika koji će pomoći semantičkoj interoperabilnosti na najopćenitijoj razini. Zato se konceptualni okviri podataka koji su uvršteni u Pravilnik temelje na nacrtu IFLA-inog modela FRBR-LRM. Na temelju IFLA-inog modela su razrađeni: FRBR za bibliografske, FRAD za autorizirane te FRSAD za predmetne autorizirane podatke. Osim navedenog FRBR-LRM modela u razvoju Pravilnika sudjeluju i drugi srodni modeli CIDOC CRM, FRBR00 i PRESS00.²¹

2.1 Serijska građa

2.1.1 Jedinica građe

U trenucima kada se stvarao Pravilnik bilo je potrebno na početku proučiti pojam kulturne baštine, zatim njen položaj u prostoru i vremenu te unutar društva kako bi se njen pojam mogao definirati. U ovom je kontekstu značajno razlikovati podjelu na materijalnu i nematerijalnu kulturu jer je u širem smislu za ovaj predmet značajna materijalna kultura. Sam se pojam materijalna kultura dijeli na pokretnu i nepokretnu materijalnu baštinu gdje pokretna kulturna baština čuva elemente zbirke u muzejima, arhivima i knjižnicama. Oni obuhvaćaju komponente poput dokumentacije, knjiga, novina i drugih predmeta s dvojakom funkcijom: nositelji su informacija i znanja te nositelj poslovanja. Iako muzeji, knjižnice i arhivi imaju različite standarde djelovanja, morale su zbog izrade zajedničkog poslovanja između ostalog maksimalno razriješiti razlike kako bi se između ostalog mogli definirati pojam jedinice građe. Stoga se krenulo od premise da je jedinica građe predmet ili skup predmeta materijalne ili nematerijalne kulture koji se kao kulturna baština čuvaju, koriste i proučavaju u nekoj od ustanova bez obzira na vrstu apstrakcije.²² Ovome Pravilnik za jedinicu građe dodaje da je „materijalni ili nematerijalni objekt nastao djelovanjem čovjeka ili prirode, koji ima društveni, povijesni, znanstveni, kulturni i/ili umjetnički značaj, što ga čini predmetom prikupljanja,

²⁰ Isto, str. 54-56.

²¹ Isto, Str. 57-62.; Također i: 15. Willer, Mirna. Načela katalogiziranja : od pariških načela do načela međunarodnog kataložnog pravilnika // Međunarodni skup u čast 100-te godišnjice rođenja Eve Verone : zbornik radova / Glavna urednica Rajka Gjurković Govorčin. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2007., Str. 83-102.; Također i: Willer, Mirna; Ana Barbarić; Tinka Katić. Prema zajedničkim pravilima za izbor i oblik pristupnica za imena u AKM zajednici // 16. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredile Nives Tomašević i Ivona Despot. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2013., Str. 1-17.

²² Maroević, Ivo. Fenomen kulturne baštine i definicija jedinice građe // Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture / uredile Mirna Willer i Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1998. Str. 1-13.

pohrane, obrade, prezentacije i zaštite u knjižnicama, arhivima i muzejima“²³. Jedinice građe koje spadaju u domenu kulturne baštine obično su obilježene dvojakošću: materijalnih svojstava, npr. dimenzija, masa te sadržaja, npr. tema, jezik, stil, i sl. Nadalje, jedinica građe s istim sadržajem može postojati na različitim materijalnim nositeljima (primjerice sadržaj na papiru i njegova mikrografska i digitalna reprodukcija), ali postoje i situacije kad se na jednom materijalnom nositelju mogu naći jedinice građe različitoga sadržaja. Kako krajnje korisnike u knjižnicama, arhivima i muzejima može zanimati materijalni oblik, sadržaj ili oboje, tako je u određenim situacijama potrebno različite aspekte jedinice građe zasebno identificirati kako bi ih korisnici mogli pronalaziti, odabirati i istraživati kao samostalne, nezavisne cjeline. Zato se aspekti jedinice građe mogu identificirati kao djelo, izraz, pojavni oblik te primjerak pa se njihova identifikacija i opis odrađuju ovisno o informacijskom sustavu unutar istog ili različitih zapisa.²⁴

Značajan je i pojam **agent** koji se javlja u obliku osobe ili skupine osoba koje su sposobne voljno djelovati i preuzeti prava te odgovornosti što na razne načine utječe na jedinicu građe poput proizvodnje, preinake, nabave i drugih učinaka. Agent može biti: osoba i kolektivni agent, a situacije u kojima agent ne može biti: objekt koji je stvorila osoba/skupina osoba kako bi u ime tvorca djelovao, primjerice računalni programi, roboti, hologrami, i dr.; izmišljena, mitološka i legendarna bića, božanstva i dr.; likovi pripovjednih djela. Za ovaj je rad definitivno zanimljiva i potrebna definicija **kolektivnog agenta** koja smatra da je to skupina osoba i/ili organizacija s namjerom organiziranog djelovanja kao cjelina sa zajedničkim imenom pod kojim djeluje. Pod pojmom kolektivnog agenta mogu se ubrojiti i smatrati korporativno tijelo²⁵ i obitelj. U takvim okolnostima Pravilnik je definirao i okolnosti u kojima se skupine osoba koje ne djeluju organizirano i ne identificiraju se specifičnim imenom već općenitim nazivom poput nacionalnih, etničkih i vjerskih skupina, zanimanja i dr. ili izmišljene/fikcionalizirane organizacije i obitelji ne smatraju kolektivnim agentima. Korporativno tijelo uključuje: **korporativna tijela u užem smislu** koje okuplja skupinu osoba pod zajedničkim imenom te imaju status pravne osobe, primjerice upravno-teritorijalne jedinice i njihova tijela; **grupe** koje okupljaju osobe pod zajedničkim imenom i organizirano djeluju pod tim imenom najčešće u umjetnosti i pri tom ne moraju imati status pravne osobe,

²³ Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Zagreb : Hrvatski državni arhiv : Muzejski dokumentacijski centar : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2021. [PDF]. Str. 10. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php>

²⁴ Isto, str. 10-11.

²⁵ Vidi: Verona, Eva. Pojam korporativnog autorstva i druga tumačenja korporativnih odrednica // O katalogu : izbor iz radova = Selected writings on the catalogue /izabrala i uredila = edited by Aleksandra Horvat. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2005., Str. 334-406.

primjerice glazbeni sastavi; **kustoski kolektivi** skupina osoba koja djeluje/stvara istovremeno ili uzastopno pod zajedničkim ili kolektivnim pseudonimom; **korporativni sastanci** „okupljaju osobe koje povremeno i/ili privremeno organizirano djeluju pod zajedničkim imenom kao cjelina, a radi kongresa, konferencije, izložbe, ekspedicije, festivala ili nekog drugog događaja“²⁶.

Pojam **mjesto** se definira kao fizički prostor Zemlje ili prostor izvan nje, a uključuju prirodna ili društveno-geografska područja poput upravno-teritorijalna područja, građevine i sklopove građevina, nestalne ili omeđene i dr. S druge strane Pravilnik je definirao kako se pod pojmom mjesto ne mogu ubrajati mitska, legendarna, izmišljena i fikcionalizirana područja na Zemlji ili izvan nje. Ovaj se element koristi u opisu jedinice građe kada se želi prikazati odnos između mjesta i jedinice građe ili neke druge jedinice opisa, a smatra se značajnim za korisnike. Kada mjesto značajno promjeni svoje fizičko-geografske ili društveno-geografske karakteristike, tada se smatra novim mjestom: povijesne i suvremene države i druga upravno-teritorijalna područja koja se teritorijem ili imenom mogu djelomično podudarati, ali postoje značajne razlike u teritoriju, društvenom uređenju, politici te ustroju; upravno-teritorijalna područja u slučaju kada mijenjaju teritorijalni opseg; povijesna i suvremena naselja koja su se razvila na povijesnom naselju ili pored njega, a nemaju nikakav kontinuitet. U slučajevima kada mjesto mijenja ime tada se ne identificira kao novo mjesto ako promjena nije posljedica promjene fizičko-geografskih karakteristika, povijesnog kontinuiteta, promjene teritorijalnog opsega ili neke druge promjene te da se smatraju geografski značajnima. Razlika između mjesta i korporativnog tijela je u činjenici da korporativno tijelo nad tim mjestima ostvaruje određena prava, a koja mogu imati isto ime.²⁷

„**Vremenski raspon** je protok vremena koji ima mjerljivo trajanje, bez obzira kako kratko ili dugo, i može se identificirati početkom i krajem.“²⁸ Definicija obuhvaća velika geološka i povijesna razdoblja; vremenske raspone i druge elemente koji obuhvaćaju pojam vremena. Katalogizator uvrštava ovaj element u opis onda kada smatra značajnim za korisnike da se prikaže odnos vremenskog raspona i jedinice građe.²⁹

2.1.2 Aspekti jedinice građe

²⁶ Isto, str. 44-46.

²⁷ Isto, str. 47-51.

²⁸ Isto, str. 51.

²⁹ Isto, str. 51-52.

„Djelo se definira kao intelektualni ili umjetnički sadržaj nastao djelovanjem poznatog ili nepoznatog agenta i čini jedinicu građe prepoznatljivom konceptualnom cjelinom.“³⁰ S takvom definicijom djelo može postojati i identificirati se bez obzira na medij, materijalnog nositelja, prijevoda, izvedbi i bilo kojeg drugog oblika u kojem se javlja. Stoga djelo može uključivati: književna, znanstvena i umjetnička ostvarenja; pravne akte; službene informacijske izvore različitih tijela; znanstvene, razvojne i druge projekte, programe, istraživanja; skupove podataka nastale uslijed znanstvenog istraživanja, statističke analize, stručne obrade ili drugih postupaka s unaprijed postavljenim kriterijima prikupljanje, unos i/ili organizaciju; cjeline arhivskog gradiva iste provinijencije. Djelo se kao i dosada novim Pravilnikom identificira naslovom i/ili identifikatorom. Nadalje, kada se preradom, prisvajanjem ili nekom drugom vrstom preinake stvori nova konceptualna cjelina ona se smatra novim djelom. Za svaki se otisak ili kopiju koja je namijenjena mehaničkom umnožavanju, a nije vjerna originalu smatra novim djelom.³¹

Pod pojmom izraz se identificiraju sadržaji koji su označeni zajedničkim nazivom zbirno djelo dok se sam izraz definira kao „niz znakova određenog znakovnog sustava putem kojih je realizirano i priopćeno djelo“³². Prema novom pravilniku promišljanje vodi k činjenici da izraz postoji te se može identificirati neovisno o mediju, nositelju ili oblicima. Stoga promatrajući djelo zaključuje se da ono može postojati u jednom, izvornom izrazu ili u više različitih izraza. Zato se kao novi izraz identificiraju svi novi oblici i preinake izvornog izraza djela koji su promijenjeni u dovoljnoj mjeri, ali ne dovoljno da bi se u tom slučaju promijenila cjelovitost i prepoznatljivost samog originala. Zbog toga Pravilnik daje napomenu kako se izdanje neomeđenog zbirnog djela, poput novina, časopisa i dr., na drugom jeziku smatra novim djelom. Pravilnik u konačnici daje naputak kako se izraz identificira naslovom i/ili identifikatorom.³³

Pojavni oblik se definira kao „skup materijalnih nositelja koji utjelovljuju isti izraz djela, nastali su kao rezultat istog proizvodnog plana i dijele ista materijalna obilježja“³⁴. Bilo koji izraz može postojati, i u originalnu i u više različitih pojava oblika. U ovom slučaju potrebno je napraviti i razliku kod pojave ručno izrađenih materijalnih oblika čiji pojavni

³⁰ Isto, str. 11.

³¹ Isto, str. 11-14.

³² Isto, str. 25.

³³ Isto, str. 25-28.

³⁴ Isto, str. 29.

oblik u pravilu postoji u jednom primjerku, dok materijalni objekti nastali mehaničkim umnožavanjem stvaraju pojavni oblik od više identičnih primjeraka. S druge se strane svako novo izdanje ili proizvodna serija identificira kao novi pojavni oblik pa se kao takvim smatraju: izdanje ili serija nastali promjenom nakladnika ili proizvođača; izdanje ili serija koji su oznakom na jedinici građe ili drugačije identificirani kao novo izdanje. U ovom slučaju su jedino iznimka promjena nakladnika kod novina, časopisa i drugih neomeđenih serijskih zbirnih djela jer takva promjena se ne smatra novim izdanjem. U situacijama kad se mijenja platforma, nositelj ili materijalni nositelj izdanje se identificira kao novi pojavni oblik. Nadalje, svaki pojavni oblik koji se pojavljuje kao faksimilna, mikrografska, fotografska i digitalna reprodukcija identificira se kao novi pojavni oblik, a svaki od njih se identificira naslovom i/ili identifikatorom.³⁵

Značajno je spomenuti kako je skupni pojavni oblik izrađen, proizveden ili objavljen kao cjelina sastavljena od više samostalnih dijelova, a njegovi dijelovi mogu i sami biti skupni ili pojedinačni pojavni oblici. Skupni se pojavni oblici mogu podijeliti u dvije velike skupine po načinu proizvodnje: u prvu skupinu spadaju oni oblici koji su izrađeni, proizvedeni ili objavljeni kao cjelina u jednom mahu ili tijekom određenog razdoblja s planiranim krajem; u drugoj se velikoj skupini pojavljuju oni pojavni oblici koji se izrađuju, proizvode ili objavljuju bez unaprijed određenog kraja. Ova druga skupina pojava oblika stoga nosi i naziv neomeđeni pojavni oblici. Djela koja spadaju u neomeđene skupne pojavne oblike utjelovljuju izraz neomeđenog djela i mogu se podijeliti na: serijski, tj. skupni pojavni oblik i utjelovljuje izraz neomeđenog serijskog skupnog djela; integrirajući, tj. skupni pojavni oblik koji utjelovljuje izraz neomeđenog serijskog skupnog djela.³⁶

Iako je pojedinačni pojavni oblik proizveden, objavljen ili izrađen u jednom funkcionalnom fizičkom dijelu, ujedno može biti i dio skupnog pojavnog oblika. Može se sastojati od sastavnih pojava oblika, tj. dijelova koji nemaju funkciju kao samostalne jedinice, ali se u informacijskom sustavu mogu samostalno identificirati i opisati. Mogu se podijeliti u dvije skupine: kao cjelina odjednom ili tijekom određenog vremenskog razdoblja s određenim, tj. planiranim krajem pa se nazivaju omeđeni pojavni oblici; kao druga grupa pojavljuju se pojedinačni pojavni oblici kod kojih se izrada, objavljivanje i proizvodnja odvijaju bez unaprijed određenog kraj pa se smatraju neomeđeni pojavni oblici.³⁷

³⁵ Isto, str.29-31.

³⁶ Isto, str. 31-33.

³⁷ Isto, str. 35-37.

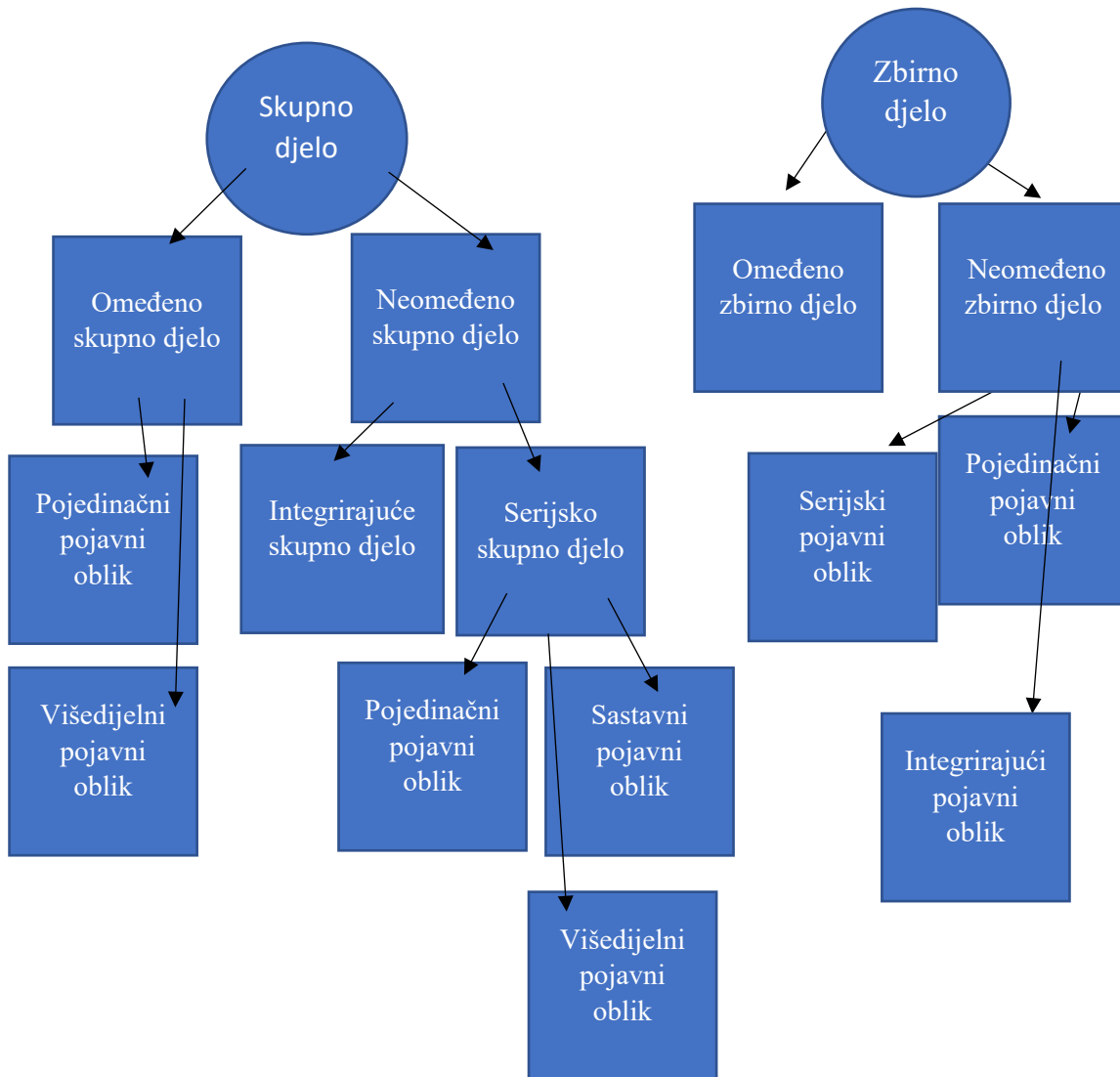
Primjerak je pojam koji se definira kao pojedini materijalni nositelj s utjelovljenjem određenog izraza djela. Može biti predstavnik mehanički umnoženog pojavnog oblika sa značajkom postojanja u više identičnih primjeraka ili pojavnog oblika sa značajkom postojanja u samo jednom primjerku.³⁸ Prilikom provođenja procesa mehaničkog umnožavanja postoji mogućnost nastanka više materijalnih nositelja koji se međusobno u tolikoj mjeri razlikuju da se više ne mogu smatrati primjercima istog pojavnog oblika nego se smatraju različitim pojavnim oblicima različitih djela te se svaki primjerak identificira naslovom i/ili identifikatorom.³⁹

2.1.3 Definicija serijske građe

- Fizički i sadržajni opseg i aspekt jedinice građe:⁴⁰

³⁸ Identičnim primjercima smatraju se oni koji su nastali iz istog proizvodnog procesa i izvorno dijele identična materijalna obilježja, a moguće razlike među njima rezultat su naknadnih preinaka (npr. oštećenja, restauracije, uveza, dodavanja bilješki i oznaka i sl.). Isto, Str. 37. 17

³⁹ Isto, str. 37-38.

Stvaranjem novog Pravilnika pojam i definicija serijske građe se ponešto promijenio u odnosu na dosadašnju teoriju i praksu. Pravilnik serijsku građu dijeli na serijska skupna djela i serijska zbirna djela.

Serijska skupna djela se definiraju kao ona vrsta djela koja su nastala kao organska konceptualna djela u čijem su sklopu više povezanih samostalnih djela. Može se sastojati od skupnih ili pojedinačnih djela. Iako pojedina skupna djela do javnosti dolaze odjednom ili u određenom vremenskom razdoblju s unaprijed planiranim krajem (**omeđena djela**), kod većine se to odvija bez unaprijed isplaniranog kraja pa se takva djela naziva **neomeđena skupna djela**. U omeđena skupna djela se ubrajaju: objavljene autorske književne zbirke,

⁴⁰ Shema preuzeta iz: Pigac, Sonja. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : implementacija Pravilnika u informacijskim sustavima: mapiranje Pravilnika i shema metapodataka. III Ciklus : Serijska građa. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2020. Str. 10. Dostupno na: http://www.kam.hr/wp-content/uploads/2020/10/CSSU_Pigac_2020.pdf

glazbene i fotografske albume, grafičke mape, kompleti, servisi, garniture i druge cjeline uporabnih predmeta; u omeđena serijska skupna djela se ubrajaju predmetni spisi od podneska do rješenja, autorski književni i umjetnički ciklusi, televizijske serije s unaprijed utvrđenim brojem epizoda ili sezona itd. Nasuprot omeđenim serijskim skupnim djelima stoje neomeđena skupna djela u koja se ubrajaju kolumne, blogovi, televizijske serije bez unaprijed utvrđenog broja epizoda ili sezona dok se u neomeđena integrirajuća skupna djela ubrajaju cjeline arhivskog gradiva.⁴¹

Druga skupina serijske građe koristiti pojam **zbirna djela** te se promatraju kao djelo nastalo okupljanjem samostalnih materijalnih ili sadržajnih objekata te se definiraju kao cjelina. Prema odredbama novog Pravilnika djela nastala prisvajanjem drugih djela ili njihovih dijelova više se ne smatraju zbirnim djelima već novim skupnim ili pojedinačnim djelima. Određena zbirna djela mogu na različite načine biti dostupna kao cjelina ili tijekom određenog razdoblja s planiranim krajem dok se kod drugih to odvija postupno bez unaprijed određenog kraja pa takvu građu dijelimo na omeđena i neomeđena djela. Stoga se u **omeđena zbirna djela** dostupna kao cjelina ili odjednom ubrajaju: „izložbe, odnosno skupovi samostalnih materijalnih objekata različite provenijencije koji su izdvojeni iz drugih zbirki i identificirani kao cjelina radi privremenog zajedničkog izlaganja ili prikazivanja u fizičkom ili virtualnom prostoru; umjetne zbirke, odnosno skupovi samostalnih materijalnih objekata različite provenijencije koji su fizički združeni, spojeni ili sl. kako bi ostavljali dojam izvorne cjeline; neobjavljene skupove samostalnih sadržaja različite provenijencije, koji su sabrani radi određene svrhe ili prigode; antologije, hrestomatije, zbornike, kompilacije i druge skupove samostalnih sadržaja jednog ili više autora, koji nisu izvorno nastali kao organska cjelina, ali su sabrani, identificirani i objavljeni zajedno na temelju određenog kriterija (uključuje i pojedine brojeve novina, časopisa i sl.)“⁴². S druge strane omeđena zbirna djela dostupna tijekom vremena obuhvaćaju: „**omeđena serijska zbirna djela** u koja se uvrštavaju skupovi samostalnih sadržaja jednog ili više autora, koji nisu izvorno nastali kao organska cjelina, ali su sabrani, identificirani i objavljeni zajedno u uzastopnim, često obrojčanim dijelovima, s unaprijed planiranim krajem (npr. omeđene nakladničke cjeline); **omeđena integrirajuća zbirna djela** gdje se uvrštavaju skupovi samostalnih sadržaja jednog ili više

⁴¹ Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Zagreb : Hrvatski državni arhiv : Muzejski dokumentacijski centar : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2021. [PDF]. Str. 15-16. Dostupno na: [Dostupno na: https://pravilnik.kam.hr//index.php](https://pravilnik.kam.hr//index.php)

⁴² Isto, str. 21.-22.

autora koji nisu izvorno nastali kao organska cjelina, ali su sabrani, identificirani i objavljeni zajedno kao cjelina koja se nadopunjuje s unaprijed planiranim krajem⁴³.

Za razliku od skupnih zbirnih djela, neomeđena zbirna djela obuhvaćaju građu podijeljenu u dvije grupe od kojih prvu skupinu čine **neomeđena serijska zbirna djela** gdje se ubrajaju „skupovi samostalnih sadržaja jednog ili više autora, koji nisu izvorno nastali kao organska cjelina, ali su sabrani, identificirani i objavljeni zajedno u uzastopnim, često obrojčanim dijelovima, bez unaprijed planiranog kraja“.⁴⁴ S druge strane **integrirajuća neomeđena zbirna djela** „uključuju zbirke, odnosno skupove samostalnih materijalnih objekata različite provenijencije, sabrane i identificirane kao cjelina koja se nadopunjuje bez unaprijed planiranog kraja (uključuje i zbirke kao organizacijske jedinice knjižnica, arhiva i muzeja) te repozitorije sa sadržajima jednog ili više autora, koji nisu izvorno nastali kao organska cjelina, ali su sabrani, identificirani i objavljeni zajedno kao cjelina koja se nadopunjuje bez unaprijed planiranog kraja“⁴⁵. Pravilnik iznosi napomenu da se djelo bez unaprijed planiranog kraja smatra neomeđenim bez obzira što se u nekom trenutku njegovo nadopunjavanje ili izdavanje završilo. Kod neomeđenih djela uvijek je potrebno bilježiti podatke o predviđenom planu nadopunjavanja ili objavljivanja. Prilikom svog izlaženja zbirna se djela mogu pojaviti u različitim oblicima ili izrazima: kao skup više fizičkih dijelova ili u jednom fizičkom dijelu.

Kada se zbirna dijela identificiraju kao novo djelo potrebno je poznavati slijedeća tri uvjeta: djelo nastalo spajanjem, diobom, nastavkom ili djelomičnim nastavkom neomeđenih zbirnih djela; novo regionalno ili jezično izdanje serijskog zbirnog djela; izdanje serijskog zbirnog djela na drugom mediju.⁴⁶ No, promjena učestalosti izlaženja i promjena nakladnika ne smatraju se dovoljno značajnim promjenama za identifikaciju novog djela. Prema Pravilniku preporučuje se objekte identificirati i opisati: „pojedine objekte iz zbirke koja više nije dostupna kao cjelina; objekte različite provenijencije; objavljeni posebni tematski brojevi časopisa; objekt koji se često samostalno istražuje, izlaže, objavljuje itd.; objekt koji sadrži informacije koje se smatraju značajnima za korisnike“.⁴⁷

Kod rasprave o serijskoj građi potrebno je definirati i pojam skupnog pojavnog oblika koji je vrlo važan u daljnjoj razradi teme. Naime, skupni se pojavni oblik dijeli u dvije velike skupine: omeđeni skupni pojavni oblik te neomeđeni skupni pojavni oblik, a definira se kao

⁴³ Isto, str. 22-23.

⁴⁴ Isto, str. 23.

⁴⁵ Isto, str. 23.

⁴⁶ Isto, str. 24.

⁴⁷ Isto, str. 25.

cjelina koja u svojem sastavu ima niz samostalnih fizičkih dijelova. Stoga su u ovom trenutku bitni oni skupni pojavni oblici kod kojih se izrada, proizvodnja ili objavljivanje odvija bez planiranog kraja, a mogu se podijeliti na serijski i integrirajući pojavni oblik. Prilikom identifikacije i opisa neomeđenog serijskog skupnog pojavnog oblika prema Pravilniku se mora poštivati slijedeći redoslijed: prvi dio ili sveščić; najraniji dostupni dio ili sveščić; upisnik ISSN-a⁴⁸; razne baze podataka, bibliografije, razni katalozi.⁴⁹ Tek u iznimnim situacijama kao izvor podataka mogu poslužiti svi dijelovi ili sveščići i to onda kada je istaknuto kao propis uz element podatka. Ako se pojavi mogućnost da se sadržaj pregleda na više jezika ili pisma redoslijed identifikacije ili opisa je prema Pravilniku: jezik ili pismo opisa; izvorni jezik ili pismo; jezik ili pismo najpoznatiji većini korisnika.⁵⁰ Prilikom identifikacije ove vrste građe u informacijskom sustavu može se propitivati dali će se izvršiti identifikacija skupnog pojavnog oblika, ili njenog dijela, što ovisi od korisnika, prirodi građe, vrsti fonda i veličini fonda. U konačnici identifikacija mora rezultirati strukturom koja će biti razumljiva korisnicima i podržavati temeljne korisničke postupke. Kao cjelinu Pravilnik preporučuje identificirati kad se na svim dijelovima javlja zajednički naslov i/ili identifikator; kada se na svim dijelovima pojavljuje isti podatak o odgovornosti; kad su svi dijelovi proizvedeni, objavljeni ili izrađeni iste godine; kad su dijelovi proizvedeni, objavljeni ili izrađeni uzastopno tijekom više godina i prate kronološku logiku sadržaja. Nasuprot tome Pravilnik pojedine dijelove preporuča identificirati i opisati kada se javljaju vlastiti izraziti naslovi i/ili identifikatori, a svaki pojavni oblik označava samostalno djelo; dijelovi proizvode, objavljuju i izrađuju tijekom godina, pri čemu se logičan slijed kronologije sadržaja ne poštuje uvijek; ako pojedini dijelovi sadržavaju značajne informacije za korisnike koji se ne mogu iskazati u opisu skupnog pojavnog oblika⁵¹. Prilikom upotrebe informacijskog sustava u kojem se identificiraju i skupni pojavni oblik i njegovi dijelovi uvijek je potrebno bilježiti odnos cjeline i dijela.

2.2 Kataložna obrada serijske građe

⁴⁸ Vidi: HRN ISO 3297 : informacija i dokumentacija - međunarodni standardni broj serijske publikacije (ISSN)(ISO 3297:1998) = information and documentation - International standard serial number (ISSN)(ISO 3297:1998) = information et documentation - Numero international normalise des publications en serie (ISO 3297:1998). 2. izd. Zagreb : Državni zavod za normizaciju i mjeriteljstvo, 2004.

⁴⁹ Isto, str. 33.

⁵⁰ Isto, str. 33.

⁵¹ Isto, str. 33-34.

Prilikom kataložne obrade bilo koje vrste građe, pa tako i zbirne građe, prema novom Pravilniku je potrebno osvrnuti se na dva važna čimbenika; opširnost opisa i detaljnost opisa. „**Opširnost opisa** određena je brojem različitih elemenata podataka koji su uključeni u opis. Ovisi o vrsti i naravi jedinice opisa, očekivanim potrebama korisnika, veličini i funkciji ustanove, zahtjevima informacijskog sustava i drugim uvjetima.“⁵² Kada se određena vrsta građe može svrstati u više kategorija potrebno je kombinirati elemente podataka obveznih za svaku od tih kategorija; **nije obvezno**-bez obzira što podatak nije obvezan, može se navesti kada je dostupan, primjenjiv i značajan za korisnike. Da bi se olakšao posao ustanovama pri katalogizaciji preporučena je izrada smjernice/upute koje neobavezne elemente treba uvrstiti u opis. Stoga minimalni skup elemenata podataka u osnovnom opisu se sastoji od podataka koji su obvezni, obvezni kada su dostupni i elementa koji su obvezni za određenu jedinicu građe. Za opis je osim opširnosti značajna i **detaljnost opisa** koja je određena preciznošću značenja elemenata podataka. Stoga prema Pravilniku neki od elemenata sadržavaju podvrste ili podelemente čija je zadaća preciznije iskazivanje. Stoga podvrsta elementa podatka logički predstavlja njegov uži pojam dok je podelement element podatka koji s jednim ili više drugih elemenata može stvoriti složeni element.⁵³

Prilikom stvaranja opisa potrebno je imati na umu da svaki element podatka ima propisani odgovarajući izvor koji se mogu podijeliti na jedinicu građe kao izvor podataka; drugi pouzdani izvori; odabir izvora. Kao sastavni dio izvora podataka mogu biti i dijelovi jedinice građe koji su izravno izrađeni, proizvedeni i objavljeni s njom te da nisu opisane kao samostalne jedinice, primjerice: spremnica, kućište, okvir, postolje, popratna građa, zaštitni ovici, etikete i druge sastavnice. Postoje situacije kada je jedinica građe nepotpuna kao izvor podataka pa je potrebno pronaći podatke u potpunom primjerku dok se opis mora upotpuniti s podacima o manjkavosti i drugim posebnim karakteristikama primjerka kojeg se opisuje. Umeci, dodaci i ostali fizički objekti s namjenom upotrebe uz samu jedinicu građe dijelom su te jedinice osim u trenucima kada su samostalno opisani. Dokumentacija vezana uz nabavu ili obradu može imati ulogu pouzdanog izvora bez obzira na činjenicu da nije sastavni dio jedinice građe. U konačnici kada se jedinica građe koristi kao izvor podataka koristi se na dva načina: podaci se preuzimaju u originalnom obliku iz nje ili se podaci utvrđuju direktnim pregledom jedinice građe.⁵⁴

⁵² Isto, str. 55.

⁵³ Isto, str. 55-56.

⁵⁴ Isto, str. 57-58.

Kada se moraju poduzeti koraci za korištenjem drugih pouzdanih izvora tada se na umu treba imati da se podaci ne mogu preuzeti, oblikovati ili utvrditi na temelju jedinice građe. Zato se kreće za pronalaženjem drugih pouzdanih izvora u koje se ubrajaju službena dokumentacija; obavijesna pomagala, katalozi, upisnici; enciklopedije, leksikoni i drugi referenti izvori; znanstvena i stručna literatura; arhivski izvori; komparativna građa; rezultati znanstvenih istraživanja. Prilikom preuzimanja podataka koji nisu sastavni dio jedinice građe preporučeno je korištenje nadziranih rječnika u skladu sa standardima na nacionalnoj i međunarodnoj razini, a sve vrste izvora, osim jedinice građe, moraju se označiti u opisu. U trenucima kada se koriste izvori podataka potrebno je poštivati redosljed kojim su navedeni uz element podataka. Stoga se sljedeći izvor odabire: „kad prethodno navedeni izvor ne postoji; kad u prethodno navedenom izvoru podatak ne postoji; kad prethodno navedeni izvor ne sadržava najpotpunije, najtočnije, najnovije i/ili najmjerodavnije podatke“⁵⁵. Zato su u slučaju nedoumice postavljeni sljedeći opći kriteriji: iscrpnost i točnost; neposredna blizina; postojanost.⁵⁶

Pravilnik propisuje da je jezik opisa hrvatski jezik, a pismo latinica osim u određenim slučajevima kada ustanova može odrediti drugi jezik kao jezik opisa ako je namijenjena nekoj drugoj jezičnoj zajednici, posebice nekoj od manjinskih zajednica. U procesu stvaranja opisa podaci se preuzimaju na jeziku jedinice građe dok se za imena i naslove jedinice građe mora koristiti važeći pravopis. Ako se podaci pojavljuju na drugim pismima potrebno je provesti transliteraciju u skladu sa shemom koja je trenutno na snazi. Nadalje, prilikom stvaranja opisa nije preporučeno korištenje kratica koje nisu uobičajene ili su nerazumljive korisnicima dok se uobičajenim smatraju: kronološke oznake; oznake za valute i novac; oznake kemijskih spojeva; oznake formata elektroničke i video građe; oznake za računalnu opremu, ali ne i oznake mjernih jedinica. Kada se stvara slobodno oblikovani tekst, primjerice u napomeni, tekst mora imati karakteristike kratkoće, jasnoće i preciznosti; dosljednosti stila, sintakse i nazivlja te izbjegavati već navedene podatke. Osim toga preporučaju se potpune rečenice, prirodni redosljed te izbjegavanje kratica i akronima. U situacijama kada je u opisima potrebno citiranje dopušta se kao navod referentnog ili drugog izvora podatka; navod dijela sadržaja referentnog ili drugog izvora podatka te navoda dijela sadržaja jedinice građe.⁵⁷

⁵⁵ Isto, str. 59.

⁵⁶ Isto, str. 57-59.

⁵⁷ Isto, str. 60-61.

2.2.1 Stvarni prikaz jedinice građe

Prilikom kreiranja stvarnog opisa potrebno je imati na umu da ono mora obuhvatiti podatke vezane uz jedinicu građe koji su izvorno vezani uz nju, tj. navedeni su na jedinici građe. Pošto su ti podaci sastavni dio građe pružaju mogućnost identifikacije i informiranja o jedinici građe. Služi kao izvor ili jamstvo podatka u opisu jedinice građe što omogućuje identifikaciju jedinice građe jer se ti podaci javljaju na naslovnoj stranici, u impresumu ili kolofonu dok se kod umjetničkih ili uporabnih predmeta pojavljuje kao signatura s popratnim podacima. Prilikom životnog ciklusa jedinice građe nastaju podaci koji svjedoče, primjerice o prošlim vlasnicima ili korisnicima, ali oni se ne smatraju dijelom stvarnog prikaza. Prilikom stvaranja stvarnog prikaza podaci se navode u istom obliku kao i na jedinici građe čak i onda kada se ustanovi da su netočni, nepotpuni ili izmišljeni pa se na tu činjenicu upozorava u napomenama. Svi drugi podaci koji imaju mogućnost pojavljivanja na publikaciji navode se na drugim mjestima u opisu sukladno s odredbama Pravilnika.⁵⁸

Stvarni prikaz je pojam koji se definira „kao riječ, izraz ili skup znakova kojima se identificira jedinica građe i pružaju informacije o mjestu, vremenu i agentima povezanim s nastankom jedinice građe, a navedeni su na samoj jedinici“⁵⁹. Obvezan je kada je dostupan i primjenjiv dok mu je cilj prikazati pouzdanost opisa, identifikaciju pojavnog oblika te razumijevanje konteksta nastanka jedinice građe. Iako je temelj izvora podataka sama jedinica građe, prednost se daje onim vrstama izvora koji nude najpotpunije, najtočnije ili najmjerodavnije podatke. U slučaju da se smatra značajnim za korisnike točna se vrsta izvora podataka može navesti u napomeni. Podaci koji u konačnici ulaze kao sastavni dio stvarnog prikaza preuzimaju se u originalnom obliku iz izvora podataka osim u slučajevima kada su pisani pismima koje nije latinica. Tada se mora provesti transliteracija podataka nakon čega se uvrštavaju u stvarni prikaz. Kada se pojavljuju znakovi koje se ne može u potpunosti prepoznati ili utvrditi može se pridodati uglata zagrada i upitnik. Nadalje, velika i mala slova

⁵⁸ Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Zagreb : Hrvatski državni arhiv : Muzejski dokumentacijski centar : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2021. Dostupno na: <http://nkp.nsk.hr//index.php?action=chapter&id=16> [citirano: 2021-02-02]; Također i: Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Zagreb : Hrvatski državni arhiv : Muzejski dokumentacijski centar : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2021. [PDF]. Str. 62. Dostupno na: Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php>

⁵⁹ Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Zagreb : Hrvatski državni arhiv : Muzejski dokumentacijski centar : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2021. Dostupno na: <http://nkp.nsk.hr//index.php?action=element&id=103> [citirano: 2021-02-02]

u opis se moraju navoditi u skladu s pravopisom određenog jezika. U konačnici podaci koji ulaze u opis stvarnog prikaza mogu se navesti u strukturiranom i nestrukturiranom obliku.⁶⁰

„Osnova za opis neomeđene i višedijelne omeđene građe je izraz ili tekst koji označava dio, sveščić ili iteraciju koja služi kao osnova za opis neomeđene ili višedijelne omeđene jedinice građe kad se opis ne temelji na prvom objavljenom sveščiću ili dijelu.“⁶¹ Pri stvaranju opisa ovaj je element obavezan kad je primjenjiv jer mu je cilj prikazati dodatne informacije o izvorima podataka. Kod navođenja osnove za opis serijske građe potrebno je navesti: brojčane i kronološke oznake sveščića ili dijela; podatak o izdanju ili godina izdavanja, proizvodnje ili raspačavanja; posljednji datum pregleda. Podaci se u opis unose u obliku u kojem se javljaju na jedinici građe.⁶² Iako se podaci preuzimaju s jedinice građe, Pravilnik preporuča prednost izvorima s najtočnijim, najpotpunijim i najmjerodavnijim podacima. Kada se iskaže potreba za navođenjem točnog izvora može se stvoriti i napomena s izrečenim detaljima.

Stvarni naslov je podatak koji okuplja različite vrste znakova sa zadaćom imenovanja jedinice građe. Obavezan je kad je dostupan i primjenjiv dok mu je cilj pokazati pouzdanost opisa te identificiranje pojavnog oblika. Iako je jedinica građe izvor podataka, kod određenih se vrsta prednost daje izvorima unutar jedinice građe. Kod nedoumica prednost se daje najpotpunijim, najtočnijim ili najmjerodavnijim podacima, a točan izvor podataka može se spomenuti u napomeni. Za serijsku građu izvor podataka je prvi ili najraniji dostupni dio ili sveščić pa se tu ubraja redom: naslovna stranica; zamjena za naslovnu stranicu; ostale preliminarnе stranice i podaci na zaštitnim ovicima, vrhu i dnu stranica s tekstem; sadržaj jedinice građe. Kod integrirajuće građe izvor podataka je tekuća iteracija dok se u slučaju građe u elektroničkom obliku izvori podataka odabiru na slijedeći način: **kod daljinski dostupne građe**: početna stranica; glavni izbornik; početna stranica nakladnika ili agregatora; metapodaci objavljeni i/ili isporučeni s jedinicom građe; **mjesno dostupna građa**: jedan ili više unutarnjih izvora; naljepnica trajno pričvršćena na materijalni nositelj; spremnica; popratna građa; metapodaci objavljeni i/ili isporučeni s jedinicom građe.⁶³

Glavni stvarni naslov je skup znakova ili riječi čija je osnovna zadaća pružiti ime jedinici građe pa se stoga mora navesti na samoj jedinici građe. Obavezan je kad je dostupan i

⁶⁰ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php?action=rules&id=343> [citirano: 2021-02-02]

⁶¹ Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Zagreb : Hrvatski državni arhiv : Muzejski dokumentacijski centar : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2021 [PDF]. Str. 63-66. Dostupno na: Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php>

⁶² Isto, str. 66-68.

⁶³ Isto, str. 68-83.

primjenjiv, a zbog strukture elementa može sadržavati: nadređeni stvarni naslov, podređeni stvarni naslov te alternativni stvarni naslov. Cilj mu je prikazati pouzdanost opisa te identificirati pojavni oblik. Prilikom preuzimanja glavnog stvarnog naslova izvan propisanog popisa primarnih izvora navodi ga se bez korištenja uglate zagrade uz obaveznu napomenu s podatkom preuzimanja. Autori su Pravilnika razradili više realnih mogućnosti promjene stvarnog naslova koje mogu dovesti do stvaranja novog opisa ili do potrebnog evidentiranja promjene. Sve druge promjene Pravilnik je evidentirao kao promjene glavnog stvarnog naslova koje nisu značajne i ne zahtijevaju stvaranje novog opisa serijske građe.⁶⁴

Pojam usporedni stvarni naslov je „riječ, znak ili skup riječi i/ili znakova koji je naveden je u istom izvoru podataka na jedinici građe kao i glavni stvarni naslov i predstavlja njegovu istoznačnicu na drugom jeziku i/ili pismu“⁶⁵. Pri stvaranju opisa ovaj element nije potrebno uvoditi jer spada u one koji nisu obvezni, a sastoji se od: usporednog zajedničkog stvarnog naslova i usporednog podređenog stvarnog naslova. Pravilnik je istaknuo odnos usporedni stvarni naslov-glavni stvarni naslov u kojem se usporedni stvarni naslov ne može tretirati kao istoznačnica na drugom jeziku ili pismu ako je u jezičnoj cjelini s glavnim stvarnim naslovom. Cilj je usporednog stvarnog naslova pouzdanost opisa jedinice građe te identifikacija pojavnog oblika jedinice građe. Za usporedni stvarni naslov izvor podataka je jedinica građe, a ako je je propisan redosljed kojim se odabiru izvori podataka, tada se usporedni stvarni naslov preuzima iz izvora iz kojeg se preuzima i glavni stvarni naslov. Kad se u izborima pojavljuje više usporednih stvarnih naslova moguće je ili da se navedu svi ili samo oni značajni za korisnike. Kod jedinice građe koja pripada serijskoj građi mijenjanje usporednog stvarnog naslova bilježi se napomenom pod uvjetom da se smatra značajnim za korisnike dok se kod integrirajuće građe promjena bilježi trenutnom iteracijom. Preuzima se u obliku koji ima u odabranom izvoru podataka dok se drugi njegovi oblici navode prema grafičkoj istaknutosti te redosljedu javljanja u izvoru podataka.⁶⁶

Dodatak glavnom stvarnom naslovu se definira kao „izraz, riječ ili skup znakova na jedinici građe koji pobliže objašnjava, određuje ili upotpunjuje glavni stvarni naslov“⁶⁷. Iako element nije obavezan pri uvrštavanju u opis obuhvaća: podnaslov, nadnaslov i varijantni

⁶⁴ Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Zagreb : Hrvatski državni arhiv : Muzejski dokumentacijski centar : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2021. Dostupno na: <http://nkp.nsk.hr/index.php?action=rules&id=273> [citirano: 2021-02-04]

⁶⁵ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr/index.php?action=element&id=96> [citirano: 2021-05-23]

⁶⁶ Isto. Dostupno na: <http://nkp.nsk.hr/index.php?action=rules&id=284> [citirano: 2021-04-02]; Također i: <http://nkp.nsk.hr/index.php?action=rules&id=695> [citirano: 2021-04-02]; Također i: <http://nkp.nsk.hr/index.php?action=rules&id=283>, [citirano: 2021-04-02]

⁶⁷ Isto. Dostupno na: <http://nkp.nsk.hr/index.php?action=element&id=97> [citirano: 2021-04-12]

oblik glavnog stvarnog naslova. Cilj mu je pružiti pouzdanost opisa jedinice građe, identificirati pojavni oblik te pobliže odrediti glavni stvarni naslov. Bez obzira što Pravilnik inzistira na činjenici da je jedinica građe prvenstveni izvor podataka, za serijsku se građu podatak za ovaj element preuzima kada se nalazi u identičnom izvoru podataka kao i glavni stvarni naslov. Ulogu dodatka stvarnom naslovu dobiva izraz koji pobliže karakterizira glavni stvarni naslov i ako izraz posjeduje potpuni oblik imena. Zbog sličnosti glavnog stvarnog naslova i dodatka glavnom stvarnom naslovu koriste se jezični i smisleni odnos te grafičko rješenje kako bi se mogle vidjeti razlike između ovih elemenata.⁶⁸

Usporedni dodatak glavnom stvarnom naslovu se definira kao „riječ, znak ili skup riječi i/ili znakova koji predstavlja istoznačnicu dodatka glavnom stvarnom naslovu na drugom jeziku i/ili pismu, a naveden je u istom izvoru podataka na jedinici građe kao i dodatak glavnom stvarnom naslovu“⁶⁹. Prilikom stvaranja opisa kao element nije obavezan, ali cilj njegovog uvrštavanja je pokazati pouzdanost opisa te identificirati pojavni oblik. Iako je Pravilnik odredio da je jedinica građe izvor podataka za ovaj se element podaci preuzimaju iz istog izvora gdje se nalazi i glavni stvarni naslov. Kada se kod opisa serijske građe treba stvoriti napomena zbog promjene usporednog dodatka glavnog stvarnog naslova to se radi u trenucima značajnim za korisnike dok se kod iteracija promjena bilježi kao oznaka trenutne iteracije. U opisu se usporedni podatak mora preuzeti u identičnom obliku kao što se nalazi u izvoru podataka dok se dodaci navedeni na drugim vrstama pisma najprije transliteriraju pa se zatim navode. Kriterij grafičke istaknutosti i redosljed izvora podataka je važan prilikom potrebe navođenja više usporednih dodataka u opis.⁷⁰

„Napomena o stvarnom naslovu je kratak nestrukturirani tekst u kojemu se navode objašnjenja i druge pojedinosti o stvarnom naslovu, uključujući izvor na jedinici građe iz kojega je podatak o stvarnom naslovu preuzet.“⁷¹ Spada u elemente koji su obavezni pod određenim uvjetima, ali ako se preuzima i uvrštava u opis tada joj je cilj predstaviti pouzdanost opisa te identifikaciju pojavnog oblika jedinice građe. Izvor podataka za napomenu je jedinica građe te drugi pouzdani izvori. Redosljed odabira izvora podataka je jedinica građe pa zatim pouzdani izvori. Ako se prilikom stvaranja opisa jedinice građe odluči uvesti ova vrsta napomene tada se uvijek uvrštavaju podaci: o izvoru glavnog stvarnog naslova; o izvoru odakle je preuzet dodatak glavnom stvarnom naslovu; o izvoru odakle je

⁶⁸ Isto. Dostupno na: <http://nkp.nsk.hr/index.php?action=rules&id=290> [citirano: 2021-02-05]

⁶⁹ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr/index.php?action=element&id=98> [citirano: 2021-04-12]

⁷⁰ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr/index.php?action=rules&id=307> [citirano: 2021-04-13]

⁷¹ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr/index.php?action=element&id=100> [citirano: 2021-05-24]

preuzeta istoznačnica dodatka glavnom stvarnom naslovu. Prilikom stvaranja ove napomene navode se podaci o stvarnim naslovima, o točnom izvoru podataka te o činjeničnosti i podataka i drugih objašnjenja.⁷²

„Podatak o odgovornosti koji se odnosi na stvarni naslov je riječ, znak ili skup riječi i/ili znakova koji označava identitet agenta odgovornog za sadržaj jedinice građe ili njezinog dijela i/ili vrstu njegove odgovornosti, a naveden je na jedinici građe na jeziku i/ili pismu glavnog stvarnog naslova.“⁷³ Kad je primjenjiv i dostupan ovaj je element uvijek obavezan, a cilj mu je pružiti informacije o: pouzdanosti izvora, identifikaciji pojavnog oblika, identifikaciji agenta odgovornog za sadržaj. Bez obzira na činjenicu da se izvorom podataka smatra sama jedinica građe, prednost se daje onim vrstama podataka koji imaju status najpotpunijih, najtočnijih i najmjerodavnijih. No, potrebno je stvoriti napomenu u kojoj će se uvesti točni izvori. Za serijsku građu je karakterističan podatak da je uz stvarni naslov vezan podatak vezan uz glavnog i odgovornog urednika čije se ime pojavljuje na prvom ili najranijem dostupnom broju ili sveščiću. Ostala imena i podaci o drugim imenima glavnih i odgovornih urednika navode se u napomeni kada se smatraju značajnim za korisnike. U opisu serijske građe prilikom uvrštavanja podaci se uvijek preuzimaju u obliku u kojem se nalaze u izvoru podataka.⁷⁴

„Usporedni podatak o odgovornosti koji se odnosi na stvarni naslov je riječ, znak ili skup riječi i/ili znakova koji se javlja na jedinici građe kao istoznačnica podatka o odgovornosti koji se odnosi na stvarni naslov na drugom jeziku i/ili pismu.“⁷⁵ Iako nije obavezan za uvrštavanje u opis, cilj mu je iskazati informacije o pouzdanosti opisa, identifikaciji pojavnog oblika, identifikaciji agenta i odgovornosti za jedinicu građe te razumijevanju odnosa agenta i jedinice građe. Prilikom preuzimanja podataka za opis prednost se daje izvorima koji nude najpotpunije, najtočnije ili najmjerodavnije podatke, a podatak se navodi u napomeni kada katalogizator smatra potrebnim i značajnim. U slučaju pojave više usporednih podataka o odgovornosti preporuča se navođenje onih koji su na istom pismu ili jeziku kao i stvarni naslovi. Osim toga Pravilnik preporuča da se prilikom navođenja u opis mora voditi računa da se navode podaci iz podataka o odgovornosti, a izostave oni

⁷² Isto. Dostupno na: <http://nkp.nsk.hr//index.php?action=rules&id=314> [citirano: 2021-02-07]

⁷³ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php?action=element&id=101> [citirano: 2021-05-24]

⁷⁴ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php?action=rules&id=355> [citirano: 2021-04-15]

⁷⁵ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php?action=element&id=104> [citirano: 2021-05-25]

kojih nema. Ako se u opisu navodi više podataka o odgovornosti mora se voditi računa da se navode prema kriteriju grafičke istaknutosti i kriteriju redosljeda javljanja u izvoru.⁷⁶

„Napomena o odgovornosti koja se odnosi na stvarni naslov je kratak nestrukturirani tekst u kojemu se navode objašnjenja i druge pojedinosti o podatku o odgovornosti koji se odnosi na stvarni naslov i/ili usporednom podatku o odgovornosti koji se odnosi na stvarni naslov, uključujući izvor na jedinici građe iz kojega su ti podaci preuzeti“.⁷⁷ Neovisno o činjenici da kao element nije obavezan u opisu, cilj mu je osigurati pouzdanost opisa. Kod stvaranja opisa potrebno je voditi računa o redosljedu pa se izvori podataka najprije proučavaju na jedinici građe, a zatim na razini drugih pouzdanih izvora. Prilikom uvođenja napomene u opis tekst mora imati pojedinosti o podacima o odgovornosti, o izvorima podataka, primjedbe o činjeničnom stanju i druge primjedbe.⁷⁸

„Podatak o izdavanju, proizvodnji ili raspačavanju je riječ, znak ili skup riječi, a označava mjesto i vrijeme izdavanja; proizvodnja i raspačavanje jedinice građe; identitet agenta odgovornog za izdavanje, proizvodnju i raspačavanje te vrstu njegove odgovornosti“.⁷⁹ Obavezan je u situacijama kad je primjenjiv i dostupan, a cilj mu je iskazati informacije o pouzdanosti opisa te identifikaciji pojavnog oblika. Obuhvaća podelemente: ime mjesta izdavanja; usporedno ime mjesta izdavanja; ime nakladnika; usporedno ime nakladnika; oznaka godine izdavanja.⁸⁰ Prilikom stvaranja opisa prednost se daje onim izvorima koji nude najtočnije, najpotpunije ili najmjerodavnije podatke. Međutim, postoji i mogućnost izvođenja kombinacije podataka kako bi se dobila najpotpunije, najtočnije i najmjerodavnije informacije. U napomeni se mogu na kraju navesti točni izvori kada se smatraju značajnim za korisnike. Kada se opisuje reprodukcija jedinice građe potrebno je uvrstiti podatke o izdavanju, proizvodnji ili raspačavanju koji su isključivo vezani uz reprodukciju, dok se odnos izvornik-reprodukcija naznačuje na relaciji pojavnog oblika i pojavnog oblika te na relaciji pojavnog oblika i primjerka. Kada se podaci o ovom elementu preuzimaju u opis jedinice građe tada se preuzimaju u obliku izvora podataka, a mogu se pojaviti u strukturiranom i nestrukturiranom obliku.⁸¹ Prilikom utvrđivanja podataka moguće je utvrditi netočnost ili izmišljenost pa se mora stvoriti napomena s upozorenjem o činjeničnoj situaciji

⁷⁶ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php?action=rules&id=367> [citirano: 2021-04-16]

⁷⁷ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php?action=element&id=105> [citirano: 2021-04-16]

⁷⁸ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php?action=rules&id=374> [citirano: 2021-04-16]

⁷⁹ Isto. Dostupno na: <http://nkp.nsk.hr//index.php?action=element&id=117> [citirano: 2021-02-07]

⁸⁰ Isto. Dostupno na: <http://nkp.nsk.hr//index.php?action=element&id=117> [citirano: 2021-02-07]

⁸¹ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php?action=rules&id=434> [citirano: 2021-06-12]

dok se nova napomena stvara s opisom pojavnog oblika i agenta, mjesta i vremenskog raspona.⁸²

„Ime mjesta izdavanja, proizvodnje ili raspačavanja je riječ, znak ili skup riječi i/ili znakova koji je naveden na jedinici građe, a označava mjesto gdje je jedinica građe objavljena, proizvedena i/ili raspačavana (obično sjedište nakladnika, proizvođača i/ili raspačavatelja)“⁸³. Kod stvaranja opisa katalogizator mora imati na umu da je element obvezan kad je dostupan i primjenjiv dok mu je pokazati pouzdanost opisa, identificirati pojavni oblik te identificirati mjesto povezano uz jedinicu građe. Prilikom stvaranja opisa prednost se daje izvoru koji sadržava najpotpunije, najtočnije i najmjerodavnije podatke, a katalogizator može stvoriti napomenu s točnim izvorima podataka. U pojavnim oblicima serijske građe pogotovo onim koje duže vremena izlaze moguće su promjene imena mjesta pa se stoga takve promjene bilježe u napomenama ako su značajne. Promjena imena mjesta na iteracijama integrirajućeg pojavnog oblika odražuje se na način da promjena označava trenutnu iteraciju, a na promjenu se može upozoriti u napomeni.⁸⁴

„Ime nakladnika, proizvođača ili raspačavatelja je riječ, znak ili skup riječi i/ili znakova koji je naveden na jedinici građe, a označava identitet agenta odgovornog za izdavanje, proizvodnju i/ili raspačavanje jedinice građe i vrstu njegove odgovornosti.“⁸⁵ Obavezan je kao element u opisu pogotovo kad je primjenjiv i dostupan, a cilj mu je izraziti pouzdanost opisa, identificirati pojavni oblik te identificirati agenta povezanog s jedinicom građe. Prilikom stvaranja opisa jedinica građe se promatra kao izvor podataka, međutim, Pravilnik prednost usmjerava na izvore koji posjeduju najpotpunije, najtočnije ili najmjerodavnije podatke. Pritom se predviđa da se točan izvor podataka navodi u napomeni pod uvjetom da je to značajno za korisnike. Kod pojave više imena navodi se ono grafički najistaknutije, a ako nije moguće poštovati kriterij tada se navodi ono ime koje se pojavljuje prvo. Serijska građa koja izlazi dulje vrijeme može promijeniti ime pa je potrebno promjenu navesti u opisu u napomeni ako se smatra značajnim za korisnike. Iteracije integrirajućeg pojavnog oblika promjenu imena naznačuju na način da se odražava trenutna iteracija pa se na promjenu može uputiti u napomeni. Navođenje imena je propisano Pravilnikom u obliku koji je naveden u izvorima.⁸⁶

⁸² Isto. Dostupno na: <http://nkp.nsk.hr/index.php?action=rules&id=709> [citirano: 2021-02-07]

⁸³ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr/index.php?action=element&id=118> [citirano: 2021-05-28]

⁸⁴ Isto. Dostupno na: <http://nkp.nsk.hr/index.php?action=rules&id=456> [citirano: 2021-02-07]

⁸⁵ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr/index.php?action=element&id=118> [citirano: 2021-05-28]

⁸⁶ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr/index.php?action=rules&id=453> [citirano: 2021-04-17]

„Oznaka godine izdavanja, proizvodnje ili raspačavanja je niz brojki i/ili drugih znakova koji je naveden na jedinici građe, a označava vrijeme objavljivanja jedinice građe, tj. njezina puštanja u prodaju ili javno raspačavanje.“⁸⁷ Osim godine oznaka može sadržavati i oznaku dana, mjeseca te druge vremenske oznake. Prilikom stvaranja opisa katalogizator mora uzeti u obzir činjenicu da je element obavezan kad je dostupan i primjenjiv jer mu je cilj iskazati pouzdanost opisa, identificirati pojavni oblik te identificirati vremenski raspon. Kod navođenja ovog elementa u opisu prednost se daje izvoru s najpouzdanijim, najtočnijim i najmjerodavnijim podacima dok se točan izvor navodi u napomeni. Povremeno se u više izvora mogu pojaviti različite godine izdavanja pa se preporuča navesti kasnija godina ili onu koju se smatra točnijom. Nepravilnosti uz godine mogu se razjasniti u napomeni dok se navođenje godina može izraziti u opisu na nekoliko načina: da se preuzmu u originalnom obliku s jedinice građe; kada godina nije u brojčanom obliku, navodi se u uglatim zagradama; raspon godina se označava kao oznaka prve i zadnje godine sa crticom razdvajanja.⁸⁸

2.2.2 Identifikacija jedinice građe

Identifikacija jedinice građe „odnosi se na podatke s pomoću kojih se jedinica građe jednoznačno identificira unutar određenog sustava“⁸⁹. Stoga se svaka jedinica građe može identificirati na dvije razine: **općoj**-gdje se identificira nazivom; **pojedinačnoj**-gdje se identificira usvojenom pristupnicom ili identifikatorom (ISSN, ISBN, DOI, IRI...). Djelo, izraz, pojavni oblik i primjerak kao pojedini aspekti jedinice građe mogu i ne moraju imati različite identifikacijske oznake, tj. mogu se podudarati ili biti realizirani u različitim izrazima. Navedeni se aspekti te njihovi identifikacijski podaci podudaraju kada je građa jedinstvena ili se takvom smatra, no kod djela realiziranih u različitim izrazima svaki je element preporučljivo identificirati vlastitim identifikacijskim podacima što omogućava njihovo razlikovanje u informacijskom sustavu, ali i omogućilo međusobno povezivanje.

Pravilnik razinu opisa definira kao „izraz, nadzirani naziv, kôd ili druga oznaka koja označava razinu specifičnosti opisa djela u informacijskom sustavu, uključujući položaj unutar hijerarhije djelâ koja su s njim povezana odnosom cjeline i dijela.“⁹⁰ Kod opisa

⁸⁷ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr/index.php?action=element&id=122> [citirano: 2021-06-12]

⁸⁸ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr/index.php?action=rules&id=468> [citirano: 2021-04-17]

⁸⁹ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr/index.php?action=chapter&id=9> [citirano: 2021-04-19]

jedinice građe ovaj je element obavezan kad je primjenjiv, a cilj je identifikacija jedinice građe te razumijevanje odnosa cjeline i dijela jedinice građe. Izvor podataka za razinu opisa je jedinica građe te drugi pouzdani izvori. Kod navođenja razine opisa potrebno je preuzeti riječ, izraz ili znak za fizički opseg što omogućava identifikaciju s jedinicom građe i opisom unutar zbirke ili cjelokupnog fonda. Kod serijskih zbirnih dijela prilikom opisa u MARC21 formatu se stavlja kod „S“ što označava serijske jedinice građe ili se koriste navođenja pojmova vrste serijske građe kao rezultat preporuke korištenja nadziranog rječnika. Kod opisa serijske jedinice građe može se koristiti i kod „C“ koji označava općenito zbirnu jedinicu građe.⁹¹

Vrsta medija se definira kao „izraz, nadzirani naziv, identifikator ili druga oznaka koja označava vrstu građe s obzirom na tehnologiju bilježenja, posredovanja i pohrane njezina sadržaja“⁹². Element je obavezan pod određenim uvjetima i kad je primjenjiv dok je prema Pravilniku cilj ovog elementa: „identificirati pojavni oblik jedinice građe, pronaći i okupiti jedinicu građe na istom mediju, razlikovati jedinicu građe s istim sadržajem na različitim medijima, odabrati jedinice građe na mediju najprikladnijem korisnicima“⁹³. Izvor podataka za vrstu medija je jedinica građe te se uvijek navodi medij za bilo koju vrstu publikacije pa tako i za serijsku građu. U slučaju da se mediji nalaze u mješovitom mediju, potrebno je navesti glavni ili prevladavajući medij dok kod medija koji su jednakog ranga navodi se pojam viševrsni medij. Zbog toga se preporuča korištenje slijedećih nadziranih naziva: audio, elektronički, mikrooblik, mikroskopski, neposredovan, projiciran, stereografski, video, viševrsni. U opisu jedinice građe, tako i serijske građe, medij se navodi u trenucima kada se sadržaj i medijski nositelj mogu odvojiti, ali i izvršiti proces pohrane na različite vrste materijalnih nositelja uz pomoć razne tehnologije. Ako se desi da su jedinice građe u miješanom mediju u opisu se bilježi naziv glavnog medija dok se kod ravnopravnih medija bilježi naziv viševrsni medij.⁹⁴

Oblik sadržaja se prema Pravilniku definira kao „izraz, nadzirani naziv, identifikator ili druga oznaka koja označava vrstu građe s obzirom na znakovni sustav kojim je izražen

⁹⁰ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php?action=element&id=378> [2021-04-21]

⁹¹ Pigac, Sonja. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : implementacija Pravilnika u informacijskim sustavima: mapiranje Pravilnika i shema metapodataka. III Ciklus: Serijska građa. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2020. Str. 32. Dostupno na: http://www.kam.hr/wp-content/uploads/2020/10/CSSU_Pigac_2020.pdf

⁹² Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Zagreb : Hrvatski državni arhiv : Muzejski dokumentacijski centar : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2021. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php?action=element&id=7> [citirano: 2021-04-29]

⁹³ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php?action=element&id=7> [citirano: 2021-06-13]

⁹⁴ Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Zagreb : Hrvatski državni arhiv : Muzejski dokumentacijski centar : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2021. [PDF]. Str. 195-197. Dostupno na: Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php>

njezin sadržaj⁹⁵. Element je obavezan pod određenim uvjetima, a cilj mu je identifikacija jedinice građe, pronalaženje i okupljanje jedinice građe, razlikovanje jedinica građe, omogućava odabir jedinice građe. Pri stvaranju opisa potrebno je imati na umu da je jedinica građe izvor podataka za oblik sadržaja te se uvijek navodi za publikacije između ostalih i za serijsku građu što je u konačnici svaki dio ili sveščić. Kod serijske se građe, primjerice, oblici sadržaja mogu rangirati u dvije skupine, jedinice s mješovitim oblikom sadržaja ili jednako rangiranim oblikom sadržaja. Stoga se u opisu ovisno o rangu sadržaja bilježi oznaka ili glavnog/prevladavajućeg oblika ili viševrsnog oblika sadržaja.⁹⁶

Kako bi se identificiralo djelo unutar jedinice građe potrebno je iskazati identifikator djela koji se definira kao brojevana ili slovno-brojevana oznaka čija je zadaća unutar određenog sustava identificirati određeno djelo. Element je obavezan kad je dostupan i to pod određenim uvjetima. Potrebno je na ovom mjestu istaknuti kako identifikator djela obuhvaća arhivsko gradivo, kulturne objekte te publikacije. Stoga navedena djela, a posebice vezani za knjižnicu mogu imati slijedeće identifikatore djela: ISSN, ISSN-L oznaka za serijsku građu; ISWC standardni kod za glazbeno djelo; ISAN standardni audiovizualni broj; oznaka otiska grafičkog lista. Bez obzira na činjenicu da je za ovaj element izvor podataka sama jedinica građe, oznaku identifikatora je moguće preuzeti i iz drugog odgovarajućeg izvora podataka, primjerice od međunarodne agencije, ili oznaku oblikovati prema trenutno zadanim i važećim normama. U slučaju podataka o normi oni se mogu zabilježiti u napomeni. Kod publikacija koje posjeduju identifikator djela, identifikator se navodi jer je dostupan. Kada se na djelu pojavljuje više identifikatora, od kojih neki spadaju u red starih ili nevažećih, navode se svi uz kratko objašnjenje, npr. stara oznaka i slično dok se opširnija objašnjenja mogu navesti u napomeni. U izvoru podataka može biti navedeno više identifikatora podataka za isto djelo, ali uvijek se navode identifikatori iz sustava koji su registrirani pri nacionalnoj agenciji. Identifikatore se navodi ili u originalnom obliku kao u izvoru ili u skladu odgovarajućim normama.⁹⁷

„Usvojeni naslov djela je riječ ili niz riječi i/ili drugih oznaka, kojemu se daje prednost u imenovanju djela unutar određenog sustava.“⁹⁸ Element je obavezan kad je primjenjiv, a cilj

⁹⁵ Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Zagreb : Hrvatski državni arhiv : Muzejski dokumentacijski centar : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2021. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php?action=element&id=11> [citirano: 2021-04.21]

⁹⁶ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php?action=rules&id=31> [citirano: 2021-06-13]

⁹⁷ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php?action=element&id=132> [citirano: 2021-04-25]; Također i: Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php?action=rules&id=549> [citirano: 2021-04-25]

⁹⁸ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php?action=element&id=163> [citirano: 2021-06-14]

mu je identificirati djela unutar jedinice građe, pronalaženje i okupljanje raznih izraza istog djela. Izvor podataka može biti bilo koji pouzdani izvor, a Pravilnik navodi preporuke za redoslijed izvora podataka poput enciklopedija, leksikona, kataloga ili službene dokumentacije, znanstvene i stručne literature. Prema Pravilniku se u načelu kao usvojeni naslovi odabiru stvarni, izvorni ili uobičajeni naslovi. Kada se kod djela ne mogu ustanoviti stvarni, izvorni ili uobičajeni naslovi ili nisu dostupni dodaje mu se nadomjesni naslov. Naslov koji ne spada u kategoriju usvojenog može se uvesti u napomenu ako se smatra značajnim za korisnike. Ako se usvojeni naslov temelji na izvornom ili uobičajenom naslovu preuzima se u obliku kakav je u izvorima podataka i u skladu s pravopisom, ali ne navodi se prvi član. Određeni oblici mogu odstupati od pravopisa pa se navode kada se djelo identificira takvim oblikom naslova. Moguće je da se pri opisu jedinice građe ustanovi da je alternativni stvarni naslov u sastavu glavnog stvarnog naslova pa ga se tada ne navodi se u usvojenom naslovu. Nadomjesni se naslov definira kao dio usvojenog naslova na hrvatskom jeziku kojeg djelu dodjeljuje katalogizator. Dodjeljuje se kad izvorni ili uobičajeni naslov nije dostupan i ne može se utvrditi ili u slučaju kada je dostupan, ali nije prikladan za identifikaciju. Može biti inačica stvarnog naslova ili oblikovan neovisno o stvarnom naslovu. Postoji mogućnost da se djelu dodijeli više nadomjesnih naslova od kojih jedan spada u usvojeni naslov, a ostali u varijantne. Mora sadržavati značajne podatke za identifikaciju poput naziva jedinice građe; temu jedinice građe i druge Pravilnikom propisane elemente. U nadomjesnom se naslovu imena i nazivi navode u uobičajeno poznatim oblicima, međutim, za agente, mjesta i druge entitete koji mijenjaju ime navode se najnovija varijanta imena. Uza sve navedeno može se navoditi u nestrukturiranom i strukturiranom obliku.⁹⁹

„Ključni naslov je standardni naslov koji serijskoj jedinici građe dodjeljuje nadležni nacionalni ured za ISSN (International standard serial number, Međunarodni standardni broj serijske publikacije).“¹⁰⁰ Element je obavezan kad je dostupan i primjenjiv, a cilj mu je identificirati djela u jedinici građe te razlikovati djela s istim oblikom usvojenog naslova. Kod serijske građe izvor podataka se određuje kriterijima poput upisnika ISSN-a, jedinica građe (uključujući sve dijelove ili sveščiće), tekuće nacionalne bibliografije i drugih elemenata koji su propisani Pravilnikom. Kada se vrši navođenje ključnog naslova treba ga se navesti u

⁹⁹ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php?action=rules&id=716> [citirano: 2021-04-06]; Također i: Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php?action=rules&id=720> [citirano:2021-04-26]

¹⁰⁰ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php?action=element&id=171> [citirano: 2021-06-14]

izvornom obliku kao u izvoru podataka, primjerice Narodni list, Acta historica i sl., te se treba paziti na razlikovna obilježja, interpunkciju, velika i mala slova itd.¹⁰¹

„Skraćeni naslov je naslov koji je serijskoj jedinici građe u svrhu identifikacije i/ili indeksiranja dodijelio nadležni nacionalni ured za ISSN, služba za indeksiranje ili neka druga agencija, a sastoji se od skraćenog oblika stvarnog naslova.“¹⁰² Iako se sastoji od skraćenog oblika stvarnog naslova u opisu nije obavezan kao element, a cilj mu je identificirati pojavni oblik. Prilikom stvaranja opisa katalogizator mora imati na umu da se izvori podataka koriste slijedećim redoslijedom upisnik ISSN-a, jedinica građe, tekuće nacionalne zatim ostali elementi propisani Pravilnikom. Skraćeni se naslov navodi na isti način kako se nalazi u izvorima podataka.¹⁰³

„Brojčane i kronološke oznake serijske građe su brojke, slova, kratice ili druge oznake koje označavaju prvi ili najraniji dostupni te posljednji uzastopni dio objavljenoga serijskog djela (godište, svezak, broj itd.) i/ili vrijeme njihova nastanka.“¹⁰⁴ Kod opisa jedinice građe potrebno je znati da je ovaj element obavezan kad je primjenjiv i dostupan dok mu je cilj identificirati djelo, identificirati pojavni oblik te razumjeti kontekst nastanka jedinice građe. Za razliku od prethodnih elemenata Pravilnik je ovdje odredio nešto drugačiji redoslijed izvora podataka koji se kreće od dokumenata poput tekuće nacionalne bibliografije ili kataloga nacionalnih knjižnica pa do najniže razine koja se odnosi na prvi i posljednji dio ili svešćić pojavnog oblika serijskoga djela. Kod odabira brojčanih i kronoloških oznaka potrebno je poštovati nekoliko pravila. U slučaju da se u izvoru podataka javljaju usporedne oznake na više jezika, tada se preuzimaju one na jeziku djela. Ako nije moguće poštivati ovo pravilo tada se preuzimaju oznake koje se javljaju prve. U slučaju da se u izvoru podataka pojavljuju alternativne oznake navode se sve oznake i odvajaju se znakom jednakosti. Kada serijsko djelo doživi promjenu, a nije dovoljno značajna da bi bilo novo djelo, ali se pojavljuje novi niz brojčanih oznaka, one se navode odijeljene znakom točka-zarez. Kada se opisuje reprodukcija tada se navode podaci izvornih oznaka. U opisu se navode oznake, brojčane ili kronološke, prvog objavljenog djela ili svešćića dok se iza crtice navode oznake posljednjeg dijela ili svešćića. Ako se prvi ili posljednji dio ili svešćić ne mogu ustanoviti navode se oznake najranijeg i posljednjeg dostupnog dijela ili svešćića. Riječi na drugim pismima se

¹⁰¹ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php?action=element&id=171> [citirano: 2021-04-07]; Također i: Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php?action=rules&id=610> [citirano: 2021-04-27]

¹⁰² Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php?action=element&id=172> [citirano: 2021-06-14]

¹⁰³ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php?action=element&id=172> [citirano: 2021-04-27]; Također i: Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php?action=rules&id=613> [citirano: 2021-04-27]

¹⁰⁴ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php?action=element&id=381> [citirano: 2021-06-14]

transliteriraju dok se za riječi u punom obliku preporuča kraćenje. Oznake koje se pojavljuju kao rimske brojke, slova i simboli u opisu se zapisuju arapskim brojkama. Oznake koje se sastoje od oznake godišta i brojke zapisuju se na slijedeći način: oznaka godišta, razmak, oznaka broja. S pojavom oznake koja sadrži i brojčane i kronološke elemente došlo je do preporuke da se kronološki elementi navedu u zagradi iza brojčane oznake. Pri navođenju oznake s elementima brojeva, mjeseci ili godina koristi kosu crtu kako bi se izbjegla zabuna sa sličnim oznakama. Ako je serijska građa objavljena u samo jednom broju oznaka se navodi bez crtice. Ako se stvara oznaka koja sadrži elemente bez oznake gregorijanske godine prema Pravilniku se navodi kako stoji u izvoru podataka dok se oznaka gregorijanske godine uvrštava u uglatu zagradu.¹⁰⁵

2.2.3 Tematika i sadržaj jedinice građe

Poglavlje sadrži podatke kojima se: „doslovno prenose tekstualni sadržaj jedinice građe; na strukturiran ili nestrukturiran način identificiraju i/ili opisuju tematiku kojom se bavi ili koju prikazuje jedinica građe; svrstavaju sadržaj jedinice građe u određeno područje ljudskoga znanja ili djelatnosti; svrstavaju sadržaj jedinice građe u određenu žanrovsku i/ili stilsku kategoriju; pružaju informacije o izražajnim sredstvima pomoću kojih je realiziran sadržaj jedinice građe; pružaju informacije o metodama pomoću kojih je realiziran sadržaj jedinice građe“¹⁰⁶. Prilikom opisa jedinice građe tema se utvrđuje sadržajnom analizom, no to određenje teme obuhvaća tri razine: opis, identifikaciju te interpretaciju. Ove se tri razine kod djela znanstvenog, publicističkog ili pravnog sadržaja najčešće podudaraju dok su djela s područja književnosti i umjetnosti nešto karakterističnija te se mogu razlikovati. Pod **opisom teme** Pravilnik podrazumijeva bilježenje svega onog što se nalazi u jedinici građe, tj. prikazano u sadržaju jedinice građe što je različito od pojma **identifikacije teme** koji prikazuje u opisu sve ono što je prikazano, a prepoznaje se kao specifičan i individualan identitet. Nadalje, Pravilnik uvodi i pojam **interpretacija teme** koji se odnosi na simboličko ili ikonografsko tumačenje prikazanog u jedinici građe. Kada se vrši identifikacija i interpretacija preporuča se potpuno izbjegavanje osobnog tumačenja i vrednovanja koja

¹⁰⁵ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php?action=element&id=381> [citirano: 2021-04-27]; Također i: Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php?action=rules&id=1233> [citirano: 2021-04-27]

¹⁰⁶ Isto. Dostupno na: <http://nkp.nsk.hr//index.php?action=chapter&id=11> [citirano: 2021-04-27.]

nemaju valjane temelje u jedinici građe, pouzdanim izvorima ili istraživanjima. Stoga su prema Pravilniku predviđene napomene gdje se ostavlja mogućnost svaki podatak opširno objasniti i argumentirati uz obvezu navođenja izvora. U konačnici informacije koje donose izražajna sredstva korisnicima daju mogućnost pronalaženja i odabira građe najprimjerenije njihovim potrebama te omogućavaju smještaj u povijesni i kulturni kontekst.¹⁰⁷

Ključne riječi se definiraju kao pojam koji sadržava riječi ili izraze sa zadaćom označavanja najvažnijih pojmova, a pojavljuju se u sadržaju tekstova ili govora. Iako nije obavezan, ovaj element za cilj ima „istraživanje tematike jedinice građe; pronalaženje jedinice građe s određenom tematikom; odabir jedinice građe čija su tema i/ili pristup temi najprimjereniji potrebama korisnika“¹⁰⁸. Za ključne je riječi izvor podataka jedinica građe, a Pravilnik preporuča slijedeći redoslijed: stvarni naslov; sažetak; sadržaj; uvod ili predgovor; zaključak ili pogovor; naslovi ilustracija i tablica; istaknute riječi u tekstu s naglaskom da bi ključne riječi trebale označavati glavnu temu ili teme; ime agenta, mjesta i razdoblja, događaje i aktivnosti te pristup temi. U slučaju da publikacija već posjeduje ključne riječi te se riječi mogu preuzeti u opis za ključne riječi ako se smatraju prikladnim. Riječi i izrazi u prenesenom značenju ne navode se kao ključne riječi. U opisu se ključne riječi navode u originalnom obliku kao što se javljaju u jedinici građe, a po potrebi se navodi oblik koji je najpoznatiji većini korisnika. Prilikom oblikovanja ključnih riječi potrebno je izbjegavati osobna tumačenja ili vrednovanja pogotovo ako ona nemaju valjano uporište u sadržaju ili nekom od pouzdanih izvora.¹⁰⁹

„Područje je izraz, nadzirani naziv, identifikator ili druga oznaka koja označava djelatnost, znanstvenu disciplinu ili drugo polje ljudskog znanja ili djelovanja kojemu pripada sadržaj jedinice građe unutar određenog klasifikacijskog sustava.“¹¹⁰ Kada je primjenjiv obavezno ga se treba uvrstiti u opis jedinice građe jer mu je konačni cilj istraživanje sadržaja jedinice građe te pronalaženje i prikupljanje jedinica građe. U procesu izrade opisa Pravilnikom je propisano da se izvori podataka najprije istražuju na jedinici građe, a zatim proučiti sve pouzdane izvore izvan jedinice građe. Za određivanje područja kojem pripada određena jedinica građe određuje se sadržajnom analizom, a kao konačni rezultat toga je odgovarajuća oznaka iz klasifikacijskog sustava. Pravilnikom je preporučeno da svaka knjižnica koja koristi istovrsni klasifikacijski sustav utvrdi popis klasifikacijskih sustava

¹⁰⁷ Isto. Dostupno na: <http://nkp.nsk.hr//index.php?action=chapter&id=11> [citirano: 2021-04-27]

¹⁰⁸ Isto. Dostupno na: <http://nkp.nsk.hr//index.php?action=element&id=189> [citirano: 2021-02-10]

¹⁰⁹ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php?action=rules&id=674> [citirano: 2021-04-29]

¹¹⁰ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php?action=element&id=191> [citirano: 2021-05-30]

kojim se koristi u opisu građe. U navođenju klasifikacijske oznake navodi se ona oznaka koja svojim opsegom i značenjem odgovara u potpunosti ili u najvećoj mjeri jedinici građe, a ako ne postoji prikladna oznaka tada se navodi oznaka šireg značenja. Kod sadržaja jedinice građe koji se može svrstati u više područja može se postupiti na slijedeći način: navodi se više odgovarajućih oznaka; navodi se oznaka šireg značenja. Proces utvrđivanja područja treba biti objektivan pa je potrebno izbjegavati osobna tumačenja koja nemaju temelje u sadržaju jedinice građe. Na kraju procesa se preuzima odgovarajuća oznaka iz klasifikacijskog sustava ili ako je oblikovana prema pravilima klasifikacijskog sustava što uključuje strukturu i redoslijed nizanja znakova.¹¹¹

„Jezik sadržaja je izraz, nadzirani naziv, kôd, identifikator ili druga oznaka koja označava jezik tekstualnog sadržaja jedinice građe.“¹¹² Katalogizator mora imati na umu da je element obvezan pod određenim uvjetima dok sam Pravilnik određuje ciljeve koji su sažeti u zadaćama pronalaska i okupljanja jedinica građe na određenom jeziku; pokazati razlikovnost jedinica građe istog ili sličnog sadržaja na različitim jezicima; prikazati razumijevanje konteksta jedinice građe. Izvor podataka za jezik sadržaja je jedinica građe dok se jezik uvijek navodi u slučaju da građa sadržava tekst u pisanom ili izgovorenom obliku. Prilikom prikazivanja sadržaja na drugim jezicima, navodi se onaj glavnog dijela sadržaja dok se ostali navode u slučaju da se smatraju značajnim za korisnike. Navođenje svih jezika moguće je u situaciji kada se jezik sadržaja mijenja, a objašnjenja i pojedinosti mogu se navesti u napomeni. Novo jezično izdanje novina ili časopisa ne smatra se promjenom jezika, već se prema Pravilniku smatra izrazom novog djela na novom izvornom jeziku. Kod navođenja jezika sadržaja u opis se upisuje odgovarajući naziv ili oznaka. Pravilnik preporuča upotrebu nadziranog rječnika otkuda se preuzima nadzirani naziv ili oznaka ili oblikuju prema pravilima rječnika što uključuje strukturu oznake i oblik oznake.¹¹³

2.2.4 Materijalni opis jedinice građe

„Poglavlje Materijalni opis obuhvaća podatke o materijalnim svojstvima jedinice građe poput opsega, dimenzija, tehnike izrade itd. Uključen je i niz elemenata opisa koji su

¹¹¹ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php?action=rules&id=686> [citirano: 2021-04-08]

¹¹² Isto. Dostupno na: <http://nkp.nsk.hr//index.php?action=element&id=18> [citirano: 2021-06-15]

¹¹³ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php?action=rules&id=37> [citirano: 2021-04-29]

karakteristični za određenu vrstu građe, poput formata i veličine digitalne datoteke ili standarda projekcije filma.“¹¹⁴ Opis fizičkih svojstava ima značajnu ulogu pri osiguravanju trajne zaštite jedinice građe pa se istovremeno mora uključiti i tehnologija potrebna za pristup sadržaju. Osim toga ova vrsta opisa pomaže korisnicima izabrati pojavni oblik koji im ponajviše odgovara za korištenje. Ako se desi da se izvorna svojstva jedinice grđe izmijene tijekom vremena tada se materijalni opis odnosi na trenutno stanje ako nije drugačije određeno Pravilnikom.¹¹⁵

„Dimenzije su niz brojki, izraza i drugih znakova koji označavaju veličinu pojavnog oblika jedinice građe ili njegova dijela.“¹¹⁶ Element je obvezan pod određenim uvjetima. Cilj je dimenzije „prikazati razumijevanje izgleda jedinice građe te stvaranje prikladnih uvjeta za zaštitu, pohranu, dostupnost i izlaganje jedinice građe“¹¹⁷. Za dimenzije je izvor podataka jedinica građe. Podatke o dimenzijama može se izostaviti za materijalne nositelje standardnih oblika i dimenzija, međutim, dimenzije vrlo složenih specifikacija mogu se opisati u napomeni ako se smatra značajnim za korisnike. Dimenzije se navode kada se smatraju najznačajnijima za jedinice građe, kad se odnosi na određenu vrstu dimenzija ili određeni dio jedinice građe. Ako u Pravilniku nije drugačije određeno ili podatak zabilježen, dimenzije se bilježe redoslijedom visina, širina i dubina. Zbog toga je potrebno povremeno stvarati napomenu o dimenziji koja se definira kao nestrukturirani tekst s objašnjenjima i drugim detaljima o dimenziji s namjerom da se razumije izgled jedinice građe.¹¹⁸

2.2.5 Životni ciklus jedinice građe

U ovoj cjelini Pravilnik obuhvaća informacije koje pobliže govore o samoj povijesti jedinice građe, ali iskazuje i planove i predviđanja o budućnosti posebice o njezinom postojanju cjelovitosti i dostupnosti. Na ovom se mjestu bilježe podaci koji se pojavljuju, a nisu izvorni dio plana izrade jedinice građe, tj. nisu nastali zajedno s njom, već su nastali i dodani naknadno pa samim time pripomažu u procesu rekonstrukcije životnog ciklusa jedinice građe. Zbog toga mogu biti značajne i informacije o dospijeću jedinica građe u

¹¹⁴ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php?action=chapter&id=10> [citirano: 2021-06-15]

¹¹⁵ Isto. Dostupno na: <http://nkp.nsk.hr/index.php?action=chapter&id=10> [citirano: 2021-02-13]

¹¹⁶ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php?action=element&id=56> [citirano: 2021-06-15]

¹¹⁷ Isto. Dostupno na: <http://nkp.nsk.hr//index.php?action=element&id=56> [citirano: 2021-02-13]

¹¹⁸ Isto. Dostupno na: <http://nkp.nsk.hr//index.php?action=element&id=60> [2021-02-13]

instituciju, primjerice kupnjom, darom i sl. Drugi elementi podataka oko sebe okupljaju informacije o okolnostima i događajima u vremenu nakon dolaska jedinice građe u instituciju gdje je trenutno pohranjena. Tako se mogu bilježiti podaci kada je jedinica građe izlagana na određenoj izložbi ili konzervatorske ili restauratorske postupke koji su na njoj izvršeni, ali i podaci o budućim planovima i predviđanjima poput nadopunjavanja i dinamike nadopunjavanja ili plana sređivanja te roka čuvanja. Neki se od ovih podataka u konačnici mogu iskazati i kao odnosi primjerice jedinice građe i bivšeg vlasnika.¹¹⁹

„Učestalost izlaženja ili osuvremenjivanja je izraz ili tekst koji sadržava informacije o predviđenom vremenskom rasponu izlaženja narednog dijela serijske publikacije ili osuvremenjivanja integrirajuće publikacije.“¹²⁰ Pravilnik ovaj element propisuje kao obavezan kad je dostupan, a cilj mu je predstaviti razumijevanje konteksta jedinice građe te upravljanje jedinicom građe. Za bilježenje učestalosti kod serijske građe može se koristiti bilo koji pouzdani izvor. Prilikom navođenja ovog podatka unosi se riječ ili tekst koji sadrži informaciju o učestalosti izlaženja. Pravilnik daje preporuku da se svaka informacija o učestalosti izlaženja zabilježi uz naznaku na koje se razdoblje odnosi pojedina informacija o učestalosti, primjerice dnevno, tjedno, tromjesečno, godišnje.¹²¹

2.2.6 Identifikacija i opis agenta

„Poglavlje Identifikacija i opis agenta obuhvaća identifikacijske podatke o agentu (usvojene i varijantne pristupnice, identifikatore itd.), kao i podatke koji agenta dodatno identificiraju i/ili smještaju u određeni kontekst, poput biografije ili zanimanja osobe, povijesti ili unutarnjeg ustroja korporativnog tijela, genealogije obitelji itd. Podaci se mogu navesti kad to nije protivno pravnim aktima o zaštiti osobnih podataka.“¹²² Usvojene pristupnice ili identifikatori su pojmovi pomoću kojih se identificiraju agenti, a sastoje se od imena agenta te prema potrebi još od jedne ili više odrednica pomoću kojih se mogu razlikovati agenti ili jedinice opisa istog ili sličnog imena. S druge strane identifikatori spadaju u slovne ili slovno-brojčane oznake pomoću kojih se definira agente unutar lokalnog ili međunarodnog sustava. Ako se identifikatori nalaze u obliku trajnog strojnočitljivog

¹¹⁹ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php?action=chapter&id=14> [citirano: 2021-04-29]

¹²⁰ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php?action=element&id=340> [citirano: 2021-06-23]

¹²¹ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php?action=rules&id=1134> [citirano: 2021-04-21]

¹²² Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php?action=chapter&id=18> [citirano: 2021-06-01]

identifikatora može ih se koristiti u procesima automatiziranog pronalaženja, povezivanja ili integracije u globalnom okruženju. Normativni se nadzor u najnovije vrijeme sve više okreće prema upravljanju identitetima putem trajnih identifikatora. Međutim, i danas leksički oblik zadržava važnost kao podatak na temelju kojeg se agentu daje međunarodni identifikator i čitljiv i razumljiv korisnicima. Stoga su oba načina identifikacije u Pravilniku razmatrana kao podjednaka načela. Usvojeni leksički oblik imena moguće je prikazati u korisničkom sučelju na način da je prilagođen kontekstu, potrebama i očekivanjima korisnika. U određenim situacijama Pravilnik dopušta korištenje alternativnih oblika usvojenih pristupnica u skladu s praksom i funkcijama opisa. No, za najveći broj slučajeva propisana su zajednička rješenja jer olakšava upravljanje podacima i korištenje informacijskim sustavima. Usvojena imena agenata u najvećoj su mjeri utemeljeni na oblicima koji su standardizirani i općeprihvaćeni pa su kao glavni izvori propisani službeni izvori, primjerice registri tijela državne uprave ili međunarodne normativne baze podataka. Ako se ne mogu odrediti pomoći navedenih izvora koriste se dostupni izvori u kojima se spominju imena agenata poput publikacija, dokumentacije jedinice građe ili drugih izvora. Osim navedenog Pravilnik predstavlja i odredbe o oblikovanju pristupnica za agente kojima se identitet može samo djelomično utvrditi.¹²³

Usvojeno ime osobe je pojam koji se definira kao „riječ, izraz ili skup znakova koji jednoznačno i dosljedno imenuje osobu unutar određenog sustava“¹²⁴. Može se sastojati od vlastitog imena; prezimena; inicijala; inicijala u kombinaciji s imenom ili prezimenom; apelativa ili fraze, a može sadržavati i pseudonime te heteronime. Element je obvezan, a cilj mu je identifikacija osobe. Iako je izvor podataka bilo koji pouzdani izvor, Pravilnik preporuča popis izvora podataka koji uključuje enciklopedije, leksikone, druge referentne izvore i drugo. Nadalje, izvor podataka za publikacije su sva dostupna izdanja, ali preporuča se redoslijed koji prati izdanja na izvornom jeziku, na hrvatskom jeziku pa na jeziku koji je najpoznatiji većini korisnika zatim znanstvenu i stručnu literaturu na hrvatskom jeziku, te sve ostale izvore propisane Pravilnikom.¹²⁵ Kada postoji nedoumica odabire se uobičajeni oblik imena u većini izvora ili poznat većini korisnika.

Usvojeno ime korporativnog tijela sadrži riječ, niz riječi ili niz znakova kojima se imenuje korporativno tijelo unutar određenog sustava. Element je obvezan kad je primjenjiv,

¹²³ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr/index.php?action=chapter&id=18> [citirano: 2021-04-30]

¹²⁴ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr/index.php?action=element&id=211> [citirano: 2021-04-30]

¹²⁵ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr/index.php?action=rules&id=727> [citirano: 2021-04-30]

a cilj mu je identifikacija korporativnog tijela.¹²⁶ Iako je izvor podataka bilo koji pouzdani izvor, preporuča se redosljed: enciklopedije, leksikoni i drugi referentni izvori na hrvatskom jeziku; postojeća obavijesna pomagala, jedinice građe na kojima je korporativno tijelo navedeno kao stvaratelj, naručitelj, pokrovitelj, proizvođač ili u nekom drugom odnosu odgovornosti i drugi izvori. Ako postoji neka vrsta nedoumice preporuča se odabrati onaj oblik koji je uobičajen u većini pouzdanih izvora ili je poznat većini korisnika.¹²⁷

2.2.7 Odnosi i napomene o odnosima između jedinica građe

Zbog velikog broja i raznolikosti odnosa među jedinicama građe, Pravilnik u svojem glavnom dijelu donosi samo općenite odnose dok podvrste, njihov definicije i napomene iznosi u dodacima. Razlog tomu je što se primjerice svaki navedeni odnos u dodacima može razraditi prema potrebama zajednice, ustanove ili zbirke. Tek je manji broj odnosa izuzetak koji se obavezno bilježe, dok se ostali bilježe i na onoj razini razrađuju ovisno o vrsti i prirodi građe, stručnosti osoblja te procjeni potreba.¹²⁸

Iako su jedinice građe međusobno povezane, one mogu, ali i ne moraju biti pohranjene u istoj ustanovi. Stoga se one identificiraju i opisuju u informacijskom sustavu određene ustanove te se bilježi njihova povezanost koja je najčešće na razini sadržaja, namjene, okolnosti nastanka ili drugih svojstava. U konačnici prepoznavanje i bilježenje odnosa jedinica građe pomaže pri razumijevanju povijesnog i kulturnog konteksta. Zato odnos jedinica građe može postojati na nekoliko razina: **na razini sadržaja; fizička narav; aspekti-**. Zato se prilikom opisa građe i bilježenjem odnosa jedinica građe korisnicima pomaže pri odabiru i pristupu građi jer se tada može prema potrebi pretraživati prema sadržaju, izdanju, kopiji ili sl. No, podaci o odnosima se, unatoč povremenom javljanju na jedinici građe, moraju istraživati čiji opseg i dubina ovise o građi, organizacijskim mogućnostima i potrebama korisnika. Potrebno je napomenuti kako je jedan od obveznih elemenata koji se navodi odnos cjeline i djela i na sadržajnoj i na fizičkoj razini. Ovaj odnos pruža informaciju

¹²⁶ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php?action=element&id=224> [citirano: 2021-04-30]

¹²⁷ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php?action=rules&id=805> [citirano: 2021-04-30]

¹²⁸ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php?action=chapter&id=21> [citirano: 2021-05-01]

o izvornom obliku jedinice građe, ali pruža i uvid u povijest takvih jedinica građe te pomaže u utvrđivanju autentičnosti.¹²⁹

Prilikom stvaranja opisa jedinice građe odnos jedinice građe i agenta se najčešće bilježi u informacijskom sustavu. Zahvaljujući tim vezama, pod imenom agenta se može okupiti podatke o svim jedinicama građe u čijem je životnom procesu sudjelovao, dok se pod naslovom jedinice građe skupljaju podaci o agentima koji su sudjelovali u njezinom nastanku ili proizvodnji, utjecali na sadržaj, oblik ili stanje. Ovakvim bilježenjem odnosa jedinice građe i agenta omogućava se bolje razumijevanje konteksta, ali nude se i poveznice za navigaciju i istraživanje. U ovom odnosu agent može imati više uloga, ali i više agenata se može naći u jednoj ulozi. Pravilnik propisuje obavezu bilježenja jedino odnosa djela i stvaratelja, pod uvjetom da se koriste pouzdani izvori za utvrđivanje podataka. Koncept autorstva u zapadnom kulturnom krugu stoljećima je imao važnu ulogu kao glavni mehanizam prikupljanja, organizacije i vrednovanja djela o čemu svjedoči praksa u mnogim ustanovama poput knjižnica i njihovog tradicionalnog ustroja kataloga.¹³⁰

„Odnos djela i djela (djelo je povezano s djelom) je nadzirani naziv, kôd, identifikator ili druga nadzirana oznaka ili niz oznaka koji označava da postoji odnos između dvaju djela.“¹³¹ Pri stvaranju opisa, ovaj je element obavezan kad je dostupan, ali pod određenim uvjetima. Može se pobliže odrediti upotrebom nadziranog naziva, koda, identifikatora ili neke druge vrste nadzirane oznake koje su u Pravilniku smještene u dodatku. U ovom odnosu agent može imati više uloga. Cilj mu je: „razumijevanje konteksta djela; razumijevanje konteksta djelovanja agenta; istraživanje odnosa među djelima i agentima; pronalaženje i okupljanje podataka o djelima povezanim s određenim agentom; pronalaženje i okupljanje podataka o agentima povezanim s određenim djelom“¹³² Kada se odnos djela i agenta bilježi u opisu potrebno je zabilježiti i povratni odnos u agentu. Izvor podatka za ovu vrstu odnosa je bilo koji pouzdani izvor podataka. Kod bilježenja odnosa djela i agenta te odnosa djela i stvaratelja postoje razlike u bilježenju jer se prvi bilježi u slučajevima kada se smatra značajnim za korisnike, dok se drugi odnos navodi u situacijama kada ga se može utvrditi. Pravilnik predviđa dva načina navođenja odnosa djela i agenta: **u strukturiranom obliku**-bilježi se kao kod, nadzirana oznaka ili druga vrsta nadzirane oznake; djelo se bilježi usvojenom pristupnicom, lokalnim identifikatorom te broječanim ili broječno-slovnim identifikatorom;

¹²⁹ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr/index.php?action=chapter&id=21> [citirano: 2021-05-01]

¹³⁰ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr/index.php?action=chapter&id=21> [citirano: 2021-05-01]

¹³¹ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr/index.php?action=element&id=267> [citirano: 2021-06-01]

¹³² Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr/index.php?action=element&id=249> [citirano: 2021-05-02]

agent se bilježi usvojenom pristupnicom, lokalnim identifikatorom te brojeanim ili brojeano-slovnim identifikatorom; **oblik jedinstvenog strojnočitljivog identifikatora**-i djelo i agent se bilježe s pomoću identifikatora koji je odabran iz KAM ontologije, druge ontologije ili sheme podataka; u međusobnom se odnosu i djelo i agent označuju IRI-jem. Prilikom bilježenja podataka u obliku koda, identifikatora i sličnih podataka u korisničkom se sučelju preporuča prikazati rječnik s nadziranom leksičkim izrazima.¹³³

2.2.8 Primjeri opisa serijske građe

Primjer 1: opis tiskane serijske građe

Uvodna poglavlja

A 6.1 Jedinica opisa: serijska zbirna građa

A 6.1.1.4 skupni pojavni oblik

A 6.2.1 Agent - Osoba: stvaratelj

A 7 Nadzor nad imenima i nazivljem: usvojena pristupnica

A 8 Odnosi među jedinicama opisa: Odnos jedinice građe i agenta, Odnosi između jedinica građe

A 10 Izvori podataka: jedinica građe, drugi pouzdani izvori

A 12 Jezik i stil opisa: hrvatski jezik, latinica

Stvarni prikaz jedinice građe

1.5 Glavni stvarni naslov: **Glas Istre (OD)**

1.7 Dodatak glavnom stvarnom naslovu: **nezavisni dnevnik (NO)**

1.7.4 Promjena dodatka glavnom stvarnom naslovu: **glasilo Narodno-oslobodilačke borbe u Istri; od 1944, br.22/23: glasilo jedinstvene narodno-oslobodilačke fronte za Istru;**

od god. 4, br. 168(1946): glasilo antifašističke slavonsko-talijanske unije za Istru;

od god. 4, br. 173(1946): glasilo slavonsko-talijanske antifašističke unije za Istru;

od 1949, br. 586=125: organ Narodne fronte za riječku oblast;

¹³³ Isto. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php?action=rules&id=896> [citirano: 2021-05-02]

od god. 5, br. 35(1952): organ Narodne fronte za Istru;

od god. 9, br. 1(1952): tjednik Oblasnog odbora narodne fronte;

od god. 10, br. 9=34(1953): tjednik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske za Istru;

od god. 15, br. 17/18(1958): orgna Socijalističkog saveza radnog naroda kotara Pula;

od god. 22, br. 32(1965)-god. 24, br. 52(1967): tjednik Socijalističkog saveza radnog naroda Istre;

od god. 36, br. 81(1979)-god. 47, br. 63(1990): glasilo SSRNH Istre, Hrvatskog Primorja

od god. 49, br. 108(1992)-god. 51, br. 343(1994): nezavisne novine

1.9 Varijantni naslov: GI (NO)

1.11 Podatak o odgovornosti koji se odnosi na stvarni naslov: **glavna urednica Eni Ambrozić**

1.11.9 Promjena podatka o odgovornosti koji se odnosi na stvarni naslov:

Od god. 4, br. 153(1946) glavni i odgovorni urednik: Anđelko Turčinović;

Od god. 6, br. 536=75(1948): Šanto Kranjac;

od god. 9, br. 1(1952) v. d. glavnog urednika: Šanto Krancaj;

od god. 10, br. 9=34(1953) glavni urednik: Ema Deoris;

od god. 10, br. 31(1953) glavni i odgovorni urednik: Mario Hrelja;

od god. 20, br. 1(1963): Šanto Kranjac;

od god. 23, br. 47(1966): Branka Mogorović;

od god. 27, br. 50(1970) glavni i odgovorni urednik: Željko Žmak; odgod. 28, br. 307(1971): Ive Siljan; od god. 30, br. 31(1973): Milan Rakovac;

od god. 30, br. 192(1973): Ive Siljan;

od god. 30, br. 206(1973): Milan Rakovac;

od god. 32, br. 76(1975): Ive Siljan; od god. 33, br. 170(1976): Željko Žmak;

od god. 36, br. 81(1979): Milorad Kovačević;

od god. 40, br. 100(1983): Goran Kukić; od god. 47, br.;

od god. 25, br. 29(1986) v. d. glavnog i odgovornog urednika: Željko Žmak;

od god. 48, br. 316(1991) glavni urednik: Miroslav Sinčić;

od god. 50, br. 1(1993): Željko Žmak;

od god. 51, br. 284(1994): Igor Brajković;

od god. 56, br. 258-361(1999) v. d. glavnog urednika: Željko Žmak

1.23 Ime mjesta izdavanja, proizvodnje ili raspačavanja: **Pula (OD)**

1.25 Ime nakladnika, proizvođača ili raspačavatelja: **Glas Istre (OD)**

1.27 Godina izdavanja, proizvodnje ili raspačavanja: **1943- (OD)**

2 Identifikacija jedinice građe

2.1 Razina opisa: **serijsko zbirno djelo (O)**

2.27 Identifikator primjerka: **Zatvoreno spremište N-583-A (OD)**

2.3 Vrsta medija: **neposredovan (O)**

2.4 Oblik sadržaja: **tekst (O)**

2.5 identifikator djela: **0017-0771(OD)**

2.10 Ključni naslov: **Glas Istre (OD)**

2.14 Brojčane i kronološke oznake: **God.1,br1(193)-. (O)**

2.24 Skraćeni naslov: **Gl. Is. (NO)**

3 Tematika i sadržaj jedinice građe

3.2 Ključne riječi: **dnevne novine, serijska publikacija (OP)**

3.5 područje: **32(054) (OP)**

3.9 jezik sadržaja: **hrvatski (OP)**

4 Materijalni opis jedinice građe

4.5 Dimenzije: **44 cm (OD)**

10 Odnosi između jedinica građe

10.1 Odnos djela i djela: **Glas Istre (Online)**

10.8 Odnos djela i agenta: **Glas Istre**

Primjer 2: opis tiskane serijske građe

Uvodna poglavlja

A 6.1 Jedinica opisa: **serijska zbirna građa**

A 6.1.1.4 **skupni pojavni oblik**

A 6.2.1 Agent - Osoba: **stvaratelj**

A 7 Nadzor nad imenima i nazivljem: **usvojena pristupnica**

A 8 Odnosi među jedinicama opisa: **Odnos jedinice građe i agenta, Odnosi između jedinica građe**

A 10 Izvori podataka: **jedinica građe, drugi pouzdani izvori**

A 12 Jezik i stil opisa: **hrvatski jezik, talijanski jezik, slovenski jezik, latinica**

1. Stvarni prikaz jedinice građe

1.5 Glavni stvarni naslov: **Histria (OD)**

1.6 Dodatak glavnom stvarnom naslovu: **Godišnjak Istarskog povijesnog društva**

1.7.4 Usporedni dodatak glavnom stvarnom naslovu: **rivista della Societa Storica Italiana
Časopis Istrsega zgodovinskega društva**

The Istrian Historical Society review

1.9 Varijantni naslov: **Histria (NO)**

1.11 Podatak o odgovornosti koji se odnosi na stvarni naslovio: **glavni i odgovorni urednik
Maurizio Levak**

1.23 Ime mjesta izdavanja, proizvodnje ili raspačavanja: **Pula (OD)**

1.25 Ime nakladnika, proizvođača ili raspačavatelja: **Istarsko povijesno društvo; Povijesni i
pomorski muzej Istre; Sveučilište Juraj Dobrila Pula (OD)**

1.27 Godina izdavanja, proizvodnje ili raspačavanja: 2011- (OD)

2 Identifikacija jedinice građe

2.1 Razina opisa: **serijsko zbirno djelo** (O)

2.27 Identifikator primjerka: **Zatvoreno spremište Č-266-B** (OD)

2.3 Vrsta medija: **neposredovan** (O)

2.4 Oblik sadržaja: **tekst** (O)

2.5 identifikator djela: **1848-1183** (OD)

2.10 Ključni naslov: **Histria** (OD)

2.14 Brojčane i kronološke oznake: **Vol.1,no.1(2011)- .** (O)

2.24 Skraćeni naslov: **Histr.** (NO)

3 Tematika i sadržaj jedinice građe

3.2 Ključne riječi: **Humanističke znanosti; Teologija; Povijest; Povijest umjetnosti; Arheologija; Etnologija i antropologija** (OP)

3.5 Područje: **94(497.5-3 Istra)** (OP)

3.9 Jezik sadržaja: **talijanski, slovenski, hrvatski** (OP)

4 Materijalni opis jedinice građe

4.5 Dimenzije: **25 cm** (OD)

10 Odnosi između jedinica građe

10.1 Odnos djela i djela: **Histria** (Online)

10.8 Odnosi između jedinice građe i agenta

10.9 Odnos djela i sudionika u nastanku djela: **Istarsko povijesno društvo; Povijesni i pomorski muzej Istre; Sveučilište Jurja Dobrile (Pula)**

Primjer 3: opis online serijske građe

Identifikacija i opis s obzirom na aspekt: **serijsko djelo; pojedinačni pojavni oblik serijskog djela**

Izvor podataka: **jedinica građe**

Stvarni prikaz jedinice građe

Glavni stvarni naslov: **Histria**

Dodatak glavnom stvarnom naslovu: **godišnjak Istarskog povijesnog društva**

Usporedni dodatak glavnom stvarnom naslovu: **rivista della Societa Storica Italiana = časopis Istrsega zgodovinskega društva = the Istrian Historical Society review**

Podatak o odgovornosti koji se odnosi na stvarni naslov: **glavni i odgovorni urednik Maurizio Levak**

Ime mjesta izdavanja, proizvodnje ili raspačavanja: **Pula**

Ime nakladnika, proizvođača ili raspačavatelja: **Istarsko povijesno društvo; Sveučilište Jurja Dobrile**

Godina izdavanja, proizvodnje ili raspačavanja: **2011-**

Osnova za opis neomeđene građe: **opis prema vol.1,no.1(2011)**

Identifikacija jedinice građe

Razina opisa: **serijska jedinica građe**

Vrsta medija: **elektronički**

Napomena o vrsti medija: **online**

Oblik sadržaja: **tekst**

Identifikator djela: **ISSN 1849-5699 (Online)**

Identifikator pojavnog oblika: **doi.org/10.32728/h**

Ključni naslov: **Histria (Online)**

Brojčane i kronološke oznake: **Vol. 1, no. 1 (2011)**

Jezik sadržaja: **hrvatski, talijanski, slovenski**

Tematika i sadržaj jedinice građe

Opis sažetka ili teme: **Mrežne stranice časopisa koji objavljuje znanstvene radove iz područja Humanističke znanosti; Teologija; Povijest; Povijest umjetnosti; Arheologija; Etnologija i antropologija.**

Usvojena predmetna oznaka: **Histria--Serijske publikacije**

Klasifikacijska oznaka: **94(497.5-3Istra)**

Dostupnost i uporaba jedinice građe

Online pristup: <https://hrcak.srce.hr/histria>

https://ipd-ssi.hr/?page_id=205

Vremenski ciklus jedinice građe

Učestalost neomeđene jedinice građe: **godišnje**

Identifikacija i opis agenta

Usvojeno ime osobe: **Maurizio Levak, 1967.**

Odnosi između jedinica građe

Odnos djela i djela: **Histria**

Odnosi između jedinice građe i agenta

Odnos djela i stvaratelja: **urednik**

Primjer 4: opis online serijske građe

Identifikacija i opis s obzirom na aspekt: **serijsko djelo; pojedinačni pojavni oblik serijskog djela**

Izvor podataka: **jedinica građe**

Stvarni prikaz jedinice građe

Glavni stvarni naslov: **Glas Istre**

Dodatak glavnom stvarnom naslovu: **nezavisni dnevnik**

Podatak o odgovornosti koji se odnosi na stvarni naslov: **glavna urednica Eni Ambrozić**

Ime mjesta izdavanja, proizvodnje ili raspačavanja: **Pula**

Ime nakladnika, proizvođača ili raspačavatelja: **Glas Istre**

Godina izdavanja, proizvodnje ili raspačavanja: **2004-**

Osnova za opis neomeđene građe: **Opis građe 9. studenog 2004.-**

Identifikacija jedinice građe

Razina opisa: **serijska jedinica građe**

Vrsta medija: **elektronički**

Napomena o vrsti medija: **online**

Oblik sadržaja: **tekst**

Identifikator djela: **ISSN 0017-0771**

Ključni naslov: **Glas Istre (Online)**

Brojčane i kronološke oznake: **br. 204 (2004)**

Jezik sadržaja: **hrvatski jezik**

Tematika i sadržaj jedinice građe

Opis sažetka ili teme: **Mrežne stranice novina koje objavljuje radove iz područja svakodnevnice.**

Usvojena predmetna oznaka: Glas Istre – serijske publikacije

Klasifikacijska oznaka: **32(054)**

Dostupnost i uporaba jedinice građe

Online pristup: <https://www.glasistre.hr/>

<http://damp.nsk.hr/arhiva/publication.php?show=archive&idpublication=785>

<https://www.facebook.com/Glasistre.hr/>

Vremenski ciklus jedinice građe

Učestalost neomeđene jedinice građe: **dnevno**

Identifikacija i opis agenta

Usvojeno ime osobe: **Eni Ambrozić**

Odnosi između jedinica građe

Odnos djela i djela: **Glas Istre**

Odnosi između jedinice građe i agenta

Odnos djela i stvaratelja: **uredni**

2.3 Razlika katalogne obrade serijske građe prema Pravilniku u odnosu na dosadašnju tradiciju

Iako se podaci koji identificiraju ili pružaju informaciju o jedinici građe najčešće pojavljuju na samoj jedinici građe, prema ISBD opisu oni se preuzimaju s jedinice građe dok se prema novom pravilniku osim s jedinice građe mogu preuzeti s bilo kojeg pouzdanog izvora. Nadalje, katalogizacija se u odnosu na ISBD razlikuje i u činjenicama da su elementi dopunjeni i razrađeni, prema novim pravilima ne postoje skupine te se opis temelji na relacijskom modelu entitet-odnos. Prilikom stvaranja novog opisa podaci se preuzimaju na onaj način kako se pojavljuju na jedinici građe dok se podaci na nelatiničnim pismima transliteriraju prema trenutno važećem hrvatskom pravopisu. Osnova za opis serijske građe je izraz ili tekst jer navedeni izrazi označavaju dio, sveščić ili iteraciju. Pomoću njih se opisuje serijska građa u slučaju da se opis jedinice građe ne temelji na prvom sveščiću ili djelu.¹³⁴

Prilikom opisa serijske građe prema novom pravilniku promjena glavnog stvarnog naslova dijeli se u dvije velike grupe. U prvu grupu spadaju veće promjene te izazivaju potrebu za stvaranjem novog opisa, a to su: „izostavljanje, dodavanje, preinaka ili promjena redoslijeda unutar prvih pet riječi naslova; kada se u naslovu nakon prvih pet riječi izvrše promjene zbog čega dolazi do promjene značenja stvarnog naslova ili se upućuje na drugačiji sadržaj; promjena podređenog u neovisni stvarni naslov; kada u stvarnom naslovu dođe do promjene imena korporativnog tijela; određene promjene upućuju da je određena jedinica građe nastala spajanjem dvije ili više serijskih jedinica građe“¹³⁵. Odnos dvaju opisa jedinica građe, od kojih je jedan opisan pod ranijim naslovom, uvijek se navodi. S druge strane ako se ustanovilo da je došlo do manjih promjena glavnog stvarnog naslova te su navedene u opisu one se opisuju ili u napomeni ili evidentiraju kao varijantni naslov. Nadalje, promjena nakladnika ili učestalosti izlaženja jedinice građe nije uvjet za stvaranje novog djela i opisa.¹³⁶

Od ostalih razlika u opisu serijske građe potrebno je navesti ove:

¹³⁴ Pigac, Sonja. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : implementacija Pravilnika u informacijskim sustavima: mapiranje Pravilnika i shema metapodataka. III Ciklus: Serijska građa. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2020., Str. 28. Dostupno na: http://www.kam.hr/wp-content/uploads/2020/10/CSSU_Pigac_2020.pdf

¹³⁵ Isto, str. 29.

¹³⁶ Isto, str. 29.

- za izvor glavnog stvarnog naslova za elektroničku građu nema potrebe navoditi izvor osim kada se uzima iz odabranog izvora, primjerice SoftCOM...(CD-ROM) – stvarni naslov s naljepnice diska ne navodi se
- glavni stvarni naslov i dodatak glavnom stvarnom naslovu navode se na novi način, primjerice Hoteli restorani barovi : HRB; HAK : Hrvatski auto klub
- znak izostavljanja navodi se na posve novi način, primjerice: Statistički ljetopis Zagreba [...]; Supplementary estimates (C) [...] :for the fiscal year ending March 31 [...]; Gospa Sinjska : glasilo Svetišta i župe Gospe Sinjske / [glavni i odgovorni urednik Petar Klapež], Moslavački glasnik / odgovorni urednik Stj. Geroč, Blaženi Ivan Merz / glavni i odgovorni urednik prof. dr. Božidar Nagy, SJ – postulator; Nakladnik; mjesto izdavanja u nazivu: AGM, TELEDOM d.o.o. za telekomunikacijski i informatički konzalting, Vlasništvo Prve moslavačke tiskare; Čakovec: Međimursko veleučilište u Čakovcu; Vlastita naklada: [Ljudevit Gaj] Podatak o odgovornosti: redaktor Ljudevit Gaj; [Gj. Stj. Deželić] Podatak o odgovornosti preveo te izdao Gj. Stj. Deželić.¹³⁷

3 Zaključak

¹³⁷ Isto, str. 30-31.

Od trenutka postanka knjižnica uočila se potreba razvijanja različitih procesa obrade raznovrsne građe koja je pristizala u njih. Osim razvoja knjige, počela se razvijati i druga vrsta građe poput novina, časopisa, građe dostupne putem informacijske tehnologije i druge vrste građe. Stoga se počelo s promišljanjem o razvoju kataloga gdje će biti spremljene u papirnatom ili kasnije online okruženju informacije o navedenim vrstama publikacija. Sam pojam kataloga može se zasigurno pratiti još od vremena knjižnice u Aleksandriji kada je stvoren za sad među prvim poznatim katalozima u tiskanom izdanju. Kasniji razvoj knjižnica, samim time i poslovanja u njima, kroz povijest je imao mnoge uspone i padove da bi se kvalitativni razvoj i proboj počeo osjećati kroz 19. st. i nadalje. Osim teoretskog razvoja kataloga, počelo se i s njihovim razvojem u praksi, što je uvelike olakšalo i proces katalogizacije. Kako je proces razvoja kataloga usko vezan uz proces katalogizacije tako se i njihov razvoj mora gledati kroz perspektivu nerazdvojnog uzročno-posljedičnog poslovanja unutar određene knjižnice.

Sam proces katalogizacije se smatra formalnom obradom knjižnične građe jer se kroz ovaj proces identificiraju podaci potrebni za prepoznavanje određenog primjerka građe. Uvijek je potrebno napomenuti da svaku jedinicu građe treba imati pred sobom kako bi je se moglo katalogizirati i to na nekoj od propisanih stranica gdje se nalaze podaci za identifikaciju. Kako bi se ova vrsta poslovanja uspješno obavljala bila su potrebna razrađena pravila koja su se u različitim oblicima koristila sve do 1960-ih godina. U međuvremenu je unutar desetak godina ranije krenula inicijativa da se na svjetskoj razini organiziraju nova pravila kojima bi se katalogiziralo publikacije na jednakoj razini u svijetu. Sve je to rezultiralo konferencijama i sastancima u Parizu, Kopenhagenu, Grenobleu i drugim mjestima s konačnim ciljem razvoja kataložnih pravila na svjetskoj razini. Međutim, bilo je potrebno, uz načela, razviti i program ujednačene bibliografske kontrole, čiji je cilj bio ujednačiti pravila, ali i izradu opisa svih vrsta publikacija s namjerom što bržeg i kvalitetnijeg razmjenjivanja podataka o publikacijama.

Katalogizacija ukratko označava proces prikupljanja podataka o određenoj publikaciji kako bi se stvorio kataložni opis, a za što kvalitetniji i standardiziraniji odrađeni posao stvoreni su ISDB-i koji pružaju potrebna pravila. Osim što pomaže u stvaranju kataložnog opisa, ISBD-i pomažu i kod bibliografskih djelatnosti pri okupljanju što većeg broja podataka. U takvoj je situaciji razvoj katalogizacije i pravila u Hrvatskoj tekao u skladu sa svjetskom teorijom i praksom. Tijekom većeg dijela 20. st. hrvatska knjižničarska praksa se oslanjala na

pruska pravila prilikom odrađivanja poslova katalogizacije iako ona nisu imala službeni status kataložnih pravila. Stoga je grupa ljudi okupljena u komisiji na čelu s Evom Veronom u konačnici tijekom 1970-ih stvorila pravilnik i priručnik za izradu abecednog kataloga koji se koristi i danas. No kako vrijeme prolazi došlo se do saznanja kako je potrebno stvoriti novi pravilnik koji će na jednom mjestu skupiti cjelokupnu građu koja se nalazi u knjižnicama pa onda tome priključiti i muzeje i arhive. Naime, knjižnice, muzeji i arhivi su baštinske ustanove sličnog karaktera koje okupljaju sličnu građu pa je potrebno na adekvatan način organizirati pravilnik koji će pomoći pri jednakoj obradi građe.

Novi je pravilnik nastao na temelju podjednake zastupljenosti sve tri vrste ustanove sa svrhom identifikacije i opisa građe koja se prikuplja, pohranjuje daje na korištenje i za druge vezane poslove u ustanovama. Moguće ga je koristiti za opis i pristup raznim vrstama građe na različitim medijima jer je pravilnik uzeo u obzir i odredbe drugih značajnih dokumenata kojih pomažu pri katalogizaciji građe. Pri obradi knjižnične građe, pa tako i serijske građe, prema novim odredbama treba se voditi računa i o novim pojmovima kao što su agent, mjesto, vremenski raspon koji pomažu pri katalogizaciji. Nadalje, građa se detaljnije opisuje pojmovima djelo, izraz, pojavni oblik i primjerak. Ovom je prilikom serijska građa potpuno drugačije definirana i podijeljena u dvije skupine: skupno djelo i zbirno djelo. Pri realizaciji kataložne obrade serijske građe potrebno je pružiti činjenice o dva čimbenika o opširnosti opisa i detaljnosti opisa. Svaki element opisa ima propisani odgovarajući izvor podatka koji se dijele na jedinicu građe, drugi izvori i odabir izvora. Nadalje, pravilnik nasljeđuje i potvrđuje da je jezik opisa hrvatski jezik, a pismo latinica osim u slučajevima kada se knjižnica odlučuje opisati građu za određenu manjinsku zajednicu pa se koristi njezin jezik.

Stvarni opis serijske građe mora obuhvatiti podatke vezane uz jedinicu građe čime ujedno pružaju mogućnost identifikacije i informiranja. Iz toga proizlazi da se za početak mora stvoriti stvarni prikaz unutar kojeg će se prikupiti podaci o stvarnom naslovu, glavnom stvarnom naslovu, usporednom stvarnom naslovu, dodatku glavnom stvarnom naslovu, usporednom dodatku glavnom stvarnom naslovu, napomeni o stvarnom naslovu, podatku o odgovornosti, usporedni o podatku o odgovornosti, napomeni o podatku o odgovornosti, podatku o izdavanju, proizvodnji ili raspačavanju, imenu mjesta izdavanja, proizvodnje ili raspačavanja, imenu nakladnika, proizvođača ili raspačavatelja, oznaci godine izdavanja, proizvodnje ili raspačavanja. Osim navedenih podataka pravilnik je za serijsku građu predvidio okupljanje podataka i za identifikaciju jedinice građe, tematiku i sadržaj jedinice

građe, materijalni opis jedinice građe, životni ciklus jedinice građe, identifikaciju i opis agenta, odnose i napomene o odnosima između jedinica građe.

4 Literatura

1. Barbarić, Ana; Mirna Willer. Kakav nacionalni kataložni pravilnik trebamo? : Preliminarno istraživanje // 13. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredile Mirna Willer i Sanjica Faletar Tanacković. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010. Str. 110-135.
2. Barbarić, Ana. Od zadatka kataloga do postupka korisnika // Vizija i stvarnost : zbornik u povodu 40 godina djelovanja Aleksandre Horvat u knjižničarstvu / uredile Daniela Živković i Tatjana Nebesny. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2016. Str. 81-103.
3. Blažević, Dorica. Katalogizacija : priručnik za stručni ispit. Zagreb : Dominović, 2011.
4. Bowman, John H. Osnove katalogizacije. Zagreb : Dominović, 2010.
5. HRN ISO 3297 : informacija i dokumentacija - međunarodni standardni broj serijske publikacije (ISSN)(ISO 3297:1998) = information and documentation - International standard serial number (ISSN)(ISO 3297:1998) = information et documentation - Numero international normalise des publications en serie (ISO 3297:1998). 2. izd. Zagreb : Državni zavod za normizaciju i mjeriteljstvo, 2004.
6. Maroević, Ivo. Fenomen kulturne baštine i definicija jedinice građe // Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture / uredile Mirna Willer i Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1998. Str. 1-13.
7. Pigac, Sonja. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima : implementacija Pravilnika u informacijskim sustavima: mapiranje Pravilnika i shema metapodataka. III Ciklus : Serijska građa. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2020. Dostupno na: http://www.kam.hr/wp-content/uploads/2020/10/CSSU_Pigac_2020.pdf
8. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Zagreb : Hrvatski državni arhiv : Muzejski dokumentacijski centar : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2021. Dostupno na: https://pravilnik.kam.hr//index.php?action=intro_rules&id=23

9. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Zagreb : Hrvatski državni arhiv : Muzejski dokumentacijski centar : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2021. [PDF]. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr//index.php>
10. Tadić, Katica. Rad u knjižnici. Opatija : Naklada Benja, 1994.
11. Verona, Eva. Pojam korporativnog autorstva i druga tumačenja korporativnih odrednica // O katalogu : izbor iz radova = Selected writings on the catalogue /izabrala i uredila = edited by Aleksandra Horvat. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2005., Str. 334-406.
12. Vukadin, Ana. Pravilnik za opis i pristup građi u arhivima, knjižnicama i muzejima // Arhivi, 2(2017.), Str. 13.
13. Vukadin, Ana. Novi pravilnik za katalogizaciju u kontekstu međunarodnih načela // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 56, 1-2(2016), Str. 49-73.
14. Vukadin, Ana. Pravilnik za opis i pristup građi u arhivima, knjižnicama i muzejima : usklađivanje terminologije // Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / gošće urednice Mirna Willer i Ivana Prgin. Zagreb: Hrvatsko arhivističko društvo, 2018. Str. 169-189.
15. Willer, Mirna. Načela katalogiziranja : od pariških načela do načela međunarodnog kataložnog pravilnika // Međunarodni skup u čast 100-te godišnjice rođenja Eve Verone : zbornik radova / Glavna urednica Rajka Gjurković Govorčin. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2007. Str. 83-102.
16. Willer, Mirna; Ana Barbarić; Tinka Katić. Prema zajedničkim pravilima za izbor i oblik pristupnica za imena u AKM zajednici // 16. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredile Nives Tomašević i Ivona Despot. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2013. Str. 1-17.

5 Sažetak

Kataložna obrada serijske građe prema Pravilniku za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima

Rad se bavi kataložnom obradom serijske građe prema novom Pravilniku za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Kako bi se moglo razumjeti promjene i novosti u novom Pravilniku u uvodnim je recima bilo potrebno pojasniti razvoj procesa katalogizacije i kataložnog opisa knjižnične građe, a zatim specifično serijske građe. U glavnom dijelu rada najprije je opisan novi Pravilnik da bi se potom analiziralo korak po korak svi elementi kataložnog opisa serijske građe da bi kraj rada bio rezerviran za praktične primjere novog kataložnog opisa.

Ključne riječi: katalogizacija, kataložni opis, serijska građa, Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima

Catalog processing of serial material according to the Ordinance for the description and access to material in libraries, archives and museums

Summary

The paper deals with the catalog processing of serial material according to the new Ordinance for the description and access to material in libraries, archives and museums. In order to understand the changes and novelties in the new Ordinance, in the introductory words it was necessary to clarify the development of the cataloging process and the catalog description of library materials, and then specifically serial materials. The main part of the paper first describes the new Ordinance and then analyzes step by step all the elements of the catalog description of the serial material so that the end of the paper is reserved for practical examples of the new catalog description.

Keywords: cataloging, catalog description, serial material, Ordinance for description and access to material in libraries, archives and museums